

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

”Kränkningar går som i en cirkel hela tiden!”

Elever undersöker begreppet kränkningar i en fokusgrupp med drama

Eva Kronvall

2013

Uppsats, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Dramapedagogik

Handledare: Paula Larsson
Examinator: Ingela Edkvist

Abstract

Eva Kronvall C- uppsats i dramapedagogik, *"Kränkningar går som i cirkel hela tiden!" elever undersöker begreppet kränkning i en fokusgrupp med drama* (2013).

En kvalitativ studie med utgångspunkt i ämnet dramapedagogik. Undersöker forskningsområdet mobbing, kränkningar och dramapedagogik som förebyggande metod. Här presenteras oftast resultaten i form av statistik eller ett bekräftande på negativa eller positiva resultat utifrån olika projekt. Elevernas röst hörs inte alltid. Denna uppsats syfte är att studera elevers tankar, åsikter och idéer om kränkningar i skolan och hur de beskriver en kränkingsfri skola.

Perspektivet på mobbing och kränkningar i denna uppsats är socialkonstruktivistiskt. Detta perspektiv innebär att man måste arbeta med hela skolans kultur för att förhindra och förebygga mobbing och kränkningar.

Resultat från studien visar på en konflikt mellan skolans betygsuppdrag och arbetet som ska främja solidaritet och likabehandling, dessa krokar beskriver fokusgruppen. Det blir även tydligt hur samhällets begränsande normer kontra ungdomarnas identitetsskapande blir en grogrund för kränkningar och mobbing.

Eleverna i denna studie önskar sig en skola med fler pedagoger i varje klass som är mer aktiva och lekfulla samt att man redan i föreskoleklass får hjälp med att leka och lära känna sina klasskamrater.

Nyckelord: dramapedagogik, mobbing, doldmobbing, kränkningar, fokusgrupp, socialkonstruktivism, forumteater,

Innehåll

Abstract	1
1. Inledning.....	3
1.1 Problemformulering	3
2. Syfte	3
2.1 Frågeställning	3
3. Bakgrund	4
3.1 Mobbning och kränkningar	4
3.2 Socialkonstruktivism	6
4. Dramapedagogik	7
4.1 Dramapedagogik ur det kritiskt frigörande perspektivet	8
4.2 Forumteater, forumspel och Dracon.....	9
4.3 Tidigare forskning om dramapedagogik som förebyggande metod	10
5. Metod	12
5.1 En fenomenologisk ansats	13
5.2 Urval.....	13
5.3 Forskningsetiska överväganden.....	14
5.4 Genomförandet.....	15
5.5 Analysmetod.....	15
6. Resultat.....	16
6.1 Fokusgruppberättelse om kränkningar	17
6.1.1 Scen 1	19
6.1.2 Scen 2	19
6.1.3 Scen 3	21
7. Analys.....	22
7.1 "Men vem är jag?"	23
7.2 "Varför blev det så?"	24
7.3 "Till alla vuxna i skolan"	26
8. Metoddiskussion.....	27
8.1 Slutdiskussion.....	29
Referenser.....	31

1. Inledning

I mitt arbete som dramapedagog, både inom skolansvärld och utanför, möter jag barn och ungdomar som utsätts för kränkningar under skoldagen. Många barn är uppgivna och säger att det inte är någon idé att göra något eftersom att det bara blir värre då. Tyvärr ser nog verkligheten ut så idag, ”7 av 10 skolor som Skolinspektionen granskat har brister i sina planeringar mot kränkande behandling” skriver skolinspektionen på sin hemsida (2013-02-05).

Många av barnen och ungdomarna som jag träffar har fått en fristad i drama- eller teatergruppen, framförallt för att de får visa andra sidor av sig själva. Det kan även vara befriande att prova på att gestalta andra roller. Många dramapedagoger känner nog igen detta och flera av oss har arbetat tematiskt med dessa frågor, ofta i förebyggande syfte inom skolan.

Med detta arbete vill jag hitta en ny ingång till dessa frågor, att utifrån barnens och ungdomarnas verklighet undersöka vad de tycker, tänker, känner i frågor kring kränkningar i skolan. Jag har många gånger mött barngrupper i arbete omkring detta i forumspel, värderingsövningar och andra dramapedagogiskametoder. Då är ofta frågeställningarna inriktade på hur man gör för att bryta förtryck och kränkningar som antingen är riktat mot personen själv eller mot andra personer. I detta arbete utgår jag ifrån att det alltid finns kränkningar i elevernas skolmiljö, det är normen. Men ofta väcker det skuld och kanske även ångest för de elever som blir kränkta eller kränker, på grund av detta är det inte alltid lätt att veta om det är deras ”röst” som blir hörd eller om det är orden som de vet är moraliskt rätt att uttrycka. Hur blir det om man gör tvärt om? Med en utgångspunkt i elevernas egna visioner om en kränkingsfri skola, där de får visa oss vuxna vad som behövs för att nå målen.

1.1 Problemformulering

Det finns en hel del forskning inom detta område, som många gånger är effektstudier där resultaten presenteras efteråt, av oftast lyckade dramaprojekt, som statistik eller genom enkätsvar. Jag saknar barnens och ungdomarnas egna berättelser, där de uttrycker sitt eget behov av hjälp för att förebygga mobbning och kränkningar. Detta är mitt försök att tillföra något till diskussionen om hur vi kan arbeta med att förhindra att kränkningar och mobbing sker i skolmiljön.

2. Syfte

Uppsatsens syfte är att studera elevers tankar, åsikter och idéer om kränkningar i skolan och hur de beskriver en kränkingsfri skola.

2.1 Frågeställning

- Vilka föreställningar har elever om kränkningar i skolmiljöer?
- Hur formulerar de sig omkring begreppet kränkning?
- Hur ser deras drömscenario ut om en kränkingsfri skola?
- Hur tror de att vi når dit?

3. Bakgrund

För att ge sig in i ett så stort område som detta, krävs en tydlig riktning mot vad som kommer att granskas i fortsättningen. Vad fungerar och hur fungerar det när man ska förebygga mobbning och kränkningar? Hur definieras begreppen mobbning och kränkningar?

3.1 Mobbning och kränkningar

Under de senaste åren har diskussion förts om vikten av att förebyggande mobbningsarbete måste bygga på forskning. Skolverkets rapport 353 (2011a) är en genomgång av de åtta vanligaste förebyggande mobbningprogrammen¹ som används i svenska skolor och man finner flera brister. Rapporten visar bland annat på att förbyggande metoder påverkar pojkar och flickor olika. Det som är verksamt bland pojkar kan verka med motsatt effekt på flickor. Alltså måste allt förebyggande arbete skraddarsys för just den specifika skolan och gruppens sammansättning av kön och ålder. Viktigt att tänka på är att mycket av det som görs idag för att förhindra mobbning, bygger på tidigare forskning och svensk forskning under 1970-talet baserade sina resultat med utgångspunkt i pojkars aggressivitet. Detta har ofta gällt som norm för alla elever i skolans värld.

Denna ur ett genusperspektiv ensidiga forskning har sedan starkt kommit att prägla vår uppfattning om orsaker till och åtgärder mot mobbning. Resultatet som beskrivit mobbningens orsaker som egenskaper har sedan applicerats på både pojkar och flickor; elever(Skolverket 2011a, s.205).

Även vikten av en normkritisk pedagogik poängteras. ”Konsekvenser av att det finns begränsande normer är bland annat diskriminering och känslor av utanförskap” (ibid, s. 202). I rapporten finns även exempel på vad forskarteamet kommit fram till som lyckade exempel på arbete för att förhindra mobbning.

Vi vill poängtera betydelsen av att bygga en skolas arbete mot mobbning och kränkning på elevernas kunskaper och erfarenheter av sin skola och dess arbetskultur, på skolpersonalens gemensamma kompetens när det gäller den egna skolans förutsättningar och behov, samt på forskning som kan bidra till att vidga och fördjupa förståelsen av området (ibid, s.113).

Viktigt är att eleverna själva får definiera vad de upplever som mobbning och kränkningar. All form av förebyggande arbete måste vara förankrad hos skolans personal, som vid behov ska ha möjlighet till fortbildning inom området. Vidare bör detta arbete pågå konstant och inte enbart under temadagar eller liknande. Pedagogerna bör arbeta för att hos eleverna ”stärka möjligheterna till samarbete, problemlösning och kritiskt tänkande” samt ”ägna sig mer åt elevers uttryckfullhet och känslomässiga värld”(ibid, s.37).

Att använda begreppet mobbning är inte helt problemfritt, då man oftast förutsätter att det måste vara en enskild individ som utsätts för upprepade kränkningar och först då agerar skolan. Man bör även uppmärksamma om det pågår kränkningar av olika individer, både enskilda gånger eller vid upprepade tillfällen och även då bör skolan agera. Kajsa Svaleryd och Moa Hjertson klargör begreppen mobbning och kränkning i boken: *Likabehandling i förskola och skola* (2012) om det logiska i att följa rådande lagstiftning.

---

¹ Farstametoden, Friends, Lions Quest, SET- Social och emotionell träning, Olweusprogrammet, Skolkomet, Skolmedling och Stegvis (Skolverket 2011a, s.10).

Begreppet mobbning är idag på väg ut ur styrdokumenterna och saknas i den lagstiftning som rör skolan. Mobbning har ersatts med kränkning, kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Ett av skälen till detta är att lagstiftarna anser att handlingen inte ska behöva upprepas för att den ska anses bryta mot lagen (Svaleryd & Hjertson 2012, s.46).

Men kanske den viktigaste delen inom området att förebygga mobbning och kränkningar är att granska hur skolan ser på begreppen, att klargöra ur vilket perspektiv är avgörande för vilka metoder som bör användas i det förebyggande arbetet. Om perspektivet exempelvis är individualpsykologiskt med fokus på aktiviteten mellan enskilda personer, bör det förebyggande arbetet vara inriktat på elevernas personlighetsdrag och relationsmönster (Skolverket 2011a, s.35) och metoderna som används går ut på att ändra personernas oönskade beteenden, ”/.../ ett arv från behaviorismen” (Frånberg & Wrethander 2011, s.105). Man kan även se mobbningsproblematiken ur ett sociokulturellt perspektiv, ett helhetsperspektiv med skolans kultur i fokus (Skolverket 2011a). Här blir alla som vistas i just den skolan delaktiga till skapandet av mobbning och för att få till förändring krävs arbete med alla som finns i skolan. ”I stället för att ändra elever blir det snarare nödvändigt att ändra skolan eller rent av det pedagogiska paradigmet som formulerar relationen mellan elever och lärare” (ibid, s.36). I en vetenskaplig rapport från 1996, formulerar Solveig Häggglund att hela skolans uppbyggnad som institution kan riskera att skapa fritt spelrum för mobbning.

Skolan som socialt rum utmärks av några drag som möjligen kan bidra till ett socialt klimat som bäddar för mobbning. Ett sådant drag är det faktum att elever alltid är underordnade lärare och andra vuxna. Ett annat drag är att elever jämförs med varandra och betygsätts –olikheter uppmärksammas alltså och värderas. Ett tredje drag är att eleverna inte kan ”säga upp sig” från skolan, vistelsen där är bestämd i lag (Häggglund 1996, s.23).

Författarna Gun-Marie Frånberg och Marie Wrethander (2011) beskriver mobbning och kränkningar ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där språket och kommunikation skapar skolans sociala miljö. De menar att vi vuxna tar del i konstruktionen av mobbning och kränkningar genom våra reaktioner eller uteblivna reaktioner. Samt vårt språkbruk och hur vi bemöter elever och kollegor. ”Elever och lärare upprätthåller och stärker alltså skolan som institution genom att agera på det sätt som förväntas av dem, utan att ifrågasätta dess funktion”(ibid, s.12). Även här betonas vikten av att studera hela skolans kultur: vilka normer gäller, hur är det sociala klimatet, har kränkningar blivit en del av vardagen? Frånberg och Wrethander skildrar när en kränkning blir en vana, något som ingen längre reagerar inför eller när vi bagatelliserar kränkningar med förklaringar som att ”de bara leker”. Även i boken *Normkritisk pedagogik* (Bromseth & Darj (red) 2010) tar man upp problem med mobbingbegreppets inriktning på den medvetna kränkningen, som ett hinder för att kunna upptäcka det som alltid pågår i vardagen. ”Det är just de vardagliga ofta omedvetna normbefästade handlingarna som skapar grogrund för grövre och medvetna kränkningar”(s.60). För att tydliggöra detta resonemang kommer begreppet social konstruktion att beskrivas mer ingående.

3.2 Socialkonstruktivism

Uppsatsen kommer att inrikta sig på arbetet med att förebygga uppkomst av mobbning och kränkningar i skolan, utifrån ett synsätt på mobbning och kränkningar som socialt konstruerade. Jag utgår från en kunskapssyn som är att kunskap skapas genom språk och kommunikation i ett socialt sammanhang.

Socialkonstruktivism är en omstridd teori som under de senaste decennierna använts flitigt inom exempelvis sociologi och psykologi. Men även inom pedagogik används detta synsätt. Pedagogikforskaren Maria Andrén skriver i sin avhandling (2008) om socialkonstruktivism som en av flera teorier, däribland sociokulturell teori, med en gemensam utgångspunkt att sociala sammanhang påverkar kunskap och lärande. ”Den konstruktivistiska synen på kunskap och lärande är förmodligen den idag vanligaste”(ibid, s. 67).

Författaren Søren Barlebo Wenneberg beskriver teorins kunskapssyn så här, i sin bok: *Socialkonstruktivism- positioner, problem och perspektiv* (2010).

Att den kunskap vi har bland annat kommer från det språk vi tillägnar oss under uppväxten. Att vi kan utvecklas till en tänkande varelse bygger på att vi har lärt oss ett språk som redan på förhand strukturerar verkligheten för oss. Vi kan se en stol på grund av att vi redan förstår begreppet ”stol”. Samtidigt är socialkonstruktivistens poäng att språket utgör en social storhet; det är något vi människor skapar tillsammans. Språket är socialt konstruerat och därför blir också vår uppfattning av och vår kunskap om verkligheten socialt konstruerad (Wenneberg 2010, s. 12).

I ett perspektiv som detta kommer frågeställningarna se helt annorlunda ut, om kunskapen är sann eller godtagbar är inte det viktigaste, utan istället ”frågar man hur den tillkommit eller producerats”(Ibid, s.30). Vidare lyfter Wenneberg fram en annan egenskap av teorin: ”Det vi uppfattar som naturligt och som sunt förnuft ska inte tas för givet utan utforskas”(s. 13). Det är även perspektivet som Frånberg och Wrethander beskriver när de ser på mobbning som socialt konstruerad.

Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv rymmer ett uttalat, kritiskt förhållningssätt. Det vi ser och uppfattar som en del av vår vardag skall inte tas för givet utan behöver utforskas för att det ska vara möjligt att kunna komma åt bakomliggande orsaker och för att kunna förstå dessa (Frånberg & Wrethander 2011, s.11).

Just den kritiska hållningen anses vara teorins kapacitet. Man kan säga att socialkonstruktivism kan användas som ”en konservöppnare”(Wenneberg 2010, s.66). Det är denna ”konservöppnare” som Frånberg och Wrethander riktar in mot hela skolkulturen, genom att ställa frågor som, i vilka situationer och sammanhang sker kränkningar? Istället för att förändra enskilda individers oönskade beteenden, utifrån deras bakgrund eller karaktär (Frånberg & Wrethander 2011, s.11) kan det vara möjligt att dekonstruera de situationer där kränkning förekommer utifrån att granska det som vi många gånger bagatelliserar. Exempel på det är: ”Så här gör pojkar”, ”flickor kan inte leka tre”, ”hen tycker det är kul när vi jagar” eller ”det är ingen idé att säga till en vuxen”.

Det som är problematiskt i denna teori är vad som finns bakom det konstruerade och bakom det och ännu längre bakom. När blir det natur? Finns det något som naturlagarna bestämmer. Var ska man stoppa?

Wennberg(2010) beskriver problemet som: ”En logik som omöjliggör alla föreställningar om det naturliga och som av egen kraft inte har något att erbjuda i stället”(s.67). Socialkonstruktivism kan behöva kombineras med andra teorier om den naturvetenskapliga verkligheten. ”Det sociala och det naturliga måste kombineras med varandra”(s.146). Forskaren dekonstruerar verkligheten, men man måste erbjuda alternativ, vara en del av ett nyskapande (s.66).

I denna undersökning används teorin som en ”konservöppnare”, med avsikt att kritiskt granska de vuxnas roll i skolmiljön, utifrån elevers samtal om kränkningar. Med synsättet på mobbning och kränkningar som socialt konstruerade.

4. Dramapedagogik

Uppsatsens utgångspunkt är ämnet dramapedagogik. Här följer en kortare presentation av hur dramapedagogik förklaras, för att följas av en mer ingående beskrivning av dramapedagogiska arbetssätt som används för att förhindra och förebygga mobbning och kränkningar. Samt avslutningsvis vilken forskning som finns inom området.

En kort beskrivning av dramapedagogik presenterar Lotta E. Ch. Holmgren- Lind i sin lic. avhandling (2007), som att dramapedagogik är en ”/.../icke elitistisk estetisk teaterpraktik” (s. 8). För att utvidga begreppet följer här en sammanfattande beskrivning av dramapedagogikforskaren Mia Marie F. Sternudd ifrån hennes doktorsavhandling 2000:

Dramapedagogisk agering (sic) utgörs av människor som tillsammans med andra skapar situationer som är fiktiva – det sker i en annan tid, på en annan plats och deltagarna är i en annan roll än den verkliga – med stöd av en pedagogisk ledare. /.../ I den kollektiva kommunikationen möjliggörs reflexion, lärande och en undersökning av medmänskliga situationer, där innehåll och konstnärlig form samverkar för att skapa mening. Arbetet är gruppdynamiskt och processinriktat i sin form (s. 34).

Sternudd betonar den kollektiva processen inom dramapedagogik, men även individens egen utveckling är viktig. Så här uttrycker sig dramapedagogikforskaren Birgitta Silfver om dramapedagogik i sin doktorsavhandling (2011): ”Inom dramapedagogiken betonas den egna konstnärliga processen. En målsättning är att elevens egna skapande uttryck, den kreativa kompetensen, ska utvecklas. Eleven ska inte enbart vara åhörare eller åskådare utan också görare” (s.54). Dramapedagogik är följaktligen ett estetiskt ämne med gruppdynamiska processer i fokus och med utrymme för den enskilde individens kreativa utveckling. En metafor av vad ämnet drama är presenterar de australienska forskarna O’Toole, Burton och Plunket så här:

Drama in fact provides models of human relationships. Like the models of the globe or the skeleton in geography and anatomy, drama depicts in simplified form the contours of human relationships and conflict, so that important structural features can be seen. The components of the conflict can be taken apart, the causes and consequences analysed and experimented with, the model reassembled and changed (s. 24).

Ämnet drama har fokus på mänskliga relationer, där möjligheten att genom agerande få oss att se hur olika förhållningsätt påverkar andra människor. Dramapedagogik fungerar som en modell av livet där vi kan prova och prova igen för att förstå mänsklig kommunikation.

I svenska skolor finns inte ämnet drama som eget ämne utan är integrerat som metod i exempelvis språkämnen.

4.1 Dramapedagogik ur det kritiskt frigörande perspektivet

Hur ser forskningen ut inom området dramapedagogik med siktet inställt på arbetet att förhindra kränkningar och förtryck? För att ringa in området inleds presentationen av Mia Maria F. Sternudds avhandling *Dramapedagogik som demokratisk fostran? Fyra dramapedagogiska perspektiv- dramapedagogik i fyra läroplaner* (2000) där hon delar in dramapedagogisk praktik i fyra olika perspektiv². De dramapedagogiskametoder som studeras i denna uppsats kallas ”det kritiskt frigörande perspektivet”.

Den genomgående teorin inom detta dramapedagogiska perspektiv visar alltså att det är av stor betydelse att alla människor i ett samhälle utvecklar en förmåga att reflektera över olika medmänskliga situationer som präglas av samhällsliga betingelser (ibid, s.88).

Inom detta perspektiv gäller det att synliggöra och förtydliga förtryck i samhället. Så att medborgarna tar ansvar för att förändring och utveckling kan ske. En stor inspiratör är Paulo Freire och hans pedagogik för förtryckta³, den har influerat Augusto Boals forumteater och Björn Magnér's socio- analytisk rollspelsmetod (ibid, s.88). Hos Boal och Magnér är det viktigt att reflektionen leder till handling. Även tankar om vems historier som berättas och idéer som att alla har något att berätta. Här finns även en erfarenhetsdelande värdegrund. Värderingen att alla mänskliga handlingar ger sociala konsekvenser som är bevarande eller förändrande, är viktiga inom detta perspektiv (ibid, s.86). ”Det är deltagarnas livserfarenheter som ska utgöra underlag för läroprocessen, för att orden ska vara fyllda med mening och i överensstämmelse med handling”(ibid, s.84).

Forumteater och den likartade formen forumspel är metoder som skolverket lyfter fram för att arbeta med skolans värdegrund och de beskrivs som metoder som skapar förutsättning för ”deliberation”⁴ utifrån inlevelse och empati”(Skolverket 2011 b, s.85). Även Anita Grünbaum och Margret Lepp (2005) framhäver forumteater, när de resonerar om vilka metoder som borde vara de vanligast förekommande dramapedagogiska metoder i svenska skolor för att förebygga konflikter. ”På alla lärarhögskolor där dramaundervisning bedrivs, uppmärksammas forumteater som en konflikthanterande metod”(s.22).

Utifrån detta inriktas beskrivningen av dramapedagogik inom ”det kritiskt frigörande perspektivet” på dessa två metoder och ett internationellt projekt med drama och konflikthantering i skolan, Dracon. Detta projekt initierades av professor Mats Friberg vid Göteborgs universitet 1996 och länder som deltog var Sverige, Malaysia och Australien (O’Toole & Burton 2005, s.270).

---

² Konstpedagogiskt perspektiv, Personlighetsutvecklande perspektiv, Kritiskt frigörande perspektiv och Holistiskt lärande perspektiv.

³ ”I Sverige är Freires pedagogiska verksamhet känd som medvetandegörande och frigörandepedagogik och kopplades under 1970- talet ofta samman med den svenska förskolans dialogpedagogik” (Nationalencyklopedin 2009).

⁴ ”Ordet *deliberation* betyder överläggning, rådslag, diskussion/.../”(Skolverket 2011b, s. 62).

4.2 Forumteater, forumspel och Dracon

Augusto Boal (1931-2009) har utvecklat teaterformen: *De förtrycktas teater*, där forumteater är en av teknikerna. Forumteater spelas av en teaterensemble som repeterar scener där tydligt förtryck gestaltas, detta spelas upp inför en publik som har möjlighet att påverka skeendet så att förtrycket bryts. Detta görs genom att publiken avbryter spelet och själva kliva in i en roll och visar sitt förslag till en lösning av förtrycket. Principerna för de förtrycktas teater: ”/.../ är för det första förvandlingen från åskådare till huvudperson i den dramatiska handlingen och för det andra försöket att genom denna förvandling förändra samhället och inte bara uttolka det”(Boal 1980, s.139). Boal kallar det att publiken blir ”spect-actors” eller ”å-skådespelare” på svenska, en översättning av Agneta Josephson (2012, s.14) verksam forumspelpedagog och forumteateraktör som joker. En joker är en person i ensemblen som agerar länk mellan skådespelarna och publiken. Jokern ser till att publiken är delaktig och ska få den engagerad samt att scenen spelas om tills många förslag har presenterats. Boals ambition var att forumteater ska kunna förändra förtryck i samhället. Genom att publiken fick möjlighet att träna sig i att bryta förtryck under en föreställning, ska detta kunna förbereda människor att även förändra sina existerande liv.

I det ögonblick en åskådare ropar ”Stopp”, går upp på scenen, ersätter en skådespelare och själv prövar nya möjligheter är han/hon medveten om att han befinner sig i en teaterlokal, att han deltar i ett ”spel” – men hans engagemang, hans önskan att i sin egen verklighet framkalla den handling han prövar i pjäsen, gör att själva förberedelsen *redan är en del av handlingen som skall förverkligas i framtiden* (Boal 1980, s.12).

Temat i en forumteaterpjäs bör vara så angeläget att åskådaren blir känslomässigt engagerad och tar över en av rollerna från skådespelarna, för att visa sitt förslag på hur man kan bryta förtryck. Förhoppningsvis kan publiken även efteråt behålla upplevelsen av forumteatern. ”*Denna upproriska känsla är helig och den teater som verkligen vill vara folkets teater måste stimulera, utveckla och blåsa liv i denna upprorsanda och få den att mogna och växa*” (ibid, s.15, kursivering i originaltext).

Forumspel är en dramapedagogisk form som till exempel kan användas vid förebyggande arbete mot kränkningar i skolmiljöer. Det är en metod som dramapedagogen Katrin Byréus har arbetat fram utifrån egna erfarenheter, när hon provade att under arbete med rollspel låta ungdomar gå upp och gestalta vad de menade i diskussioner som inte tog fart. Så småningom kom Byréus i kontakt med *De förtrycktas teater* som metod och fann likheter med sin egen metod och i slutet av 1970 – talet fick hon möjlighet att delta i Boals kurser. Hon kallar sin metod forumspel just ”för att knyta an till den pedagogiska rollspeltraditionen” och använder framförallt värderingsövningar som ingång och inspiration till spelen (Byréus 1990, s.15). En stor skillnad mellan forumteater och forumspel är att man i den sistnämnda, både skapar spelen och spelar dem i samma grupp och vid samma tillfälle.

Avslutningsvis beskrivs projektet Dracons, trots att Dracon i Sverige använder sig av elevmedling som en metod vilket kritiserats av skolverket (2011a). I genomgången av olika förebyggande mobbingprogram som används i svenska skolor beskrivs: att medling mellan elever till och med kan öka mobbning bland flickor (Skolverket 2011a, s. 15). Men Dracon är det dramapedagogiska arbetssättet inom detta område där det finns en hel del forskning publicerad, därav valet att beskriva metoden.

Så här beskriver dramapedagogerna Anita Grünbaum och Margret Lepp sitt arbete i boken: *Dracon i skolan: drama, konflikthantering och medling* (2005).

Det övergripande syftet med DRACON-projektet i Sverige har varit att undersöka vad tonåringar lär om konflikter och konflikthantering, när dramapedagogik och konfliktteori kombineras i ett systematiskt uppbyggt program (s.9).

Det här är en dramapedagogisk metod som lär ut konflikthantering till ungdomar på högstadiet. Ett av målen är att eleverna själva efter utbildning lär ut Dracon metoden till yngre elever, det som kallas ”peer-teaching”, att äldre elever undervisar yngre elever. Grünbaum och Lepp beskriver även hur videoinspelningar har en viktig funktion i arbetet, för att eleverna ska kunna analysera konflikterna i sina egna spel och se hur och var man kunde ha stävjat konflikten. En av grundidéerna i projektet är påståendet att sättet vi hanterar konflikter på är kulturellt betingat (ibid, s.10).⁵

4.3 Tidigare forskning om dramapedagogik som förebyggande metod

Vilken forskning är publicerad där drama används som arbetsätt för att förhindra mobbning och kränkningar? Det finns många projekt beskrivna med forumteater inom olika sociala projekt, där syftet är att träna barn och ungdomar, att bryta förtryck mot exempelvis drog användning, sexuella övergrepp eller diskriminering. Även flera studier finns där dramapedagogik används som metod för att förebygga och förhindra mobbning och kränkningar. Ett projekt som heter: *Säg stopp!- ett antimobbningsprojekt från kulturskolan i Katrineholm*(Zetterqvist Nelson & Kvist Lindholm 2012). Här har kulturskolans dramalärare tillsammans med dramaelever producerat en film som en del i ett arbetsmaterial för årkurs fyra i Katrineholms skolor. Lärare har erbjudits fortbildning i drama och projekt perioden har avslutats med forumteater. Forskningsresultaten betonar dramapedagogikens potential för att arbeta omkring så laddade frågor som mobbning, framförallt utifrån forskarnas erfarenhet av svårigheter med barnintervjuer. Ofta skapar barn en ”språklig distans” när de svarar på frågor om mobbning, eftersom de vill framstå som moraliskt riktiga. Här visade sig drama vara en avdramatiserare i samtalen, då barnen kunde relatera till de roller som hade gestaltats i mobbningssituationen. ”Mot den bakgrunden skapar dramapedagogik möjligheter för en distans till mobbning och bildar ett underlag för barnen att närma sig frågan utan att behöva ta till en rad strategier för att skydda sig själva från att framstå som moraliskt tvivelaktiga”(s.45).

Vidare finns en effektstudie av ett projekt i Finland som beskrivs i artikeln: *Children’s experiences of a drama programme in social and emotional learning*, av Joronen, Häkämius & Åstedt- Kurki (2011). I denna studie beskrivs hur lärare och skolsköterskor utbildas i drama för att sedan leda dramaprogram under ett år i skolor, med syfte att förebygga mobbning hos elever i årskurserna fyra och fem. Resultatet visar att majoriteten av eleverna är positiva till dramaprojektet och den kvalitativa analysen låter elevernas röster beskriva att de bland annat upplever en större medkänsla för varandra efteråt.

Ett forskningsprojekt vid Linköpings universitet som redogör för temat kränkningar, inte i skolan utan i vården, använder sig av forumspel.

---

⁵ En fortsatt beskrivning av projektet Dracons australienska del kommer under nästa rubrik.

Anette Nilsson är författare till rapporten: *Evaluering av projektet "kränkningar i vården"* (2010). Resultaten som beskrivs är väldigt positiva. "Projektet har skapat förutsättningar för reflektion och en **ökad medvetenhet** och även en ökad **beredskap** för att kunna **agera** i dessa svåra situationer"(ibid, s.77). Författarens egen slutsats är bland annat att forumspel är en metod som bidrar till förändring. "Min reflektion blir således att jag tror att forum teater är en **bra kompletterande metod** bland flera, när man vill skapa medvetenhet, synliggöra ett problem och skapa beredskap för förändrat beteende"(ibid, s.79).

Ett amerikanskt forskarteam beskriver ett lyckat samarbete mellan skolkuratorer och dramalärare i artikeln: *"Bullybusters": using drama to empower students to take a stand against bullying behavior* (Beale & Scott 2001). En "hela skolan" ansats, där dramaklassen tillsammans med sin lärare skapar en pjäs om mobbning som sedan spelas upp för alla skolans elever som sedan blir ett diskussionsunderlag. Just att hela skolan, all personal och alla elever är involverade i ett väl förankrat mobbningsarbete, är ett framgångsrikt arbetssätt för att stävja mobbning och kränkningar enligt skolverkets rapport: *Utvärdering av metoder mot mobbning* (2011a, s.13). Utvärderingen visar på minskat antal mobbinginsidenser, ca 20 %, under det följande året.

Ett stort internationellt projekt med dramapedagogik och konflikthantering, som går under namnet Dracon⁶ (DRAMA and CONFLICT) är viktigt att beskriva då den australienska forskargruppen under ledning av Bruce Burton och John O'Toole som är verksamma dramalärare och dramalärare utbildare i Brisbane, Australien, har publicerat flertalet vetenskapliga artiklar om sitt arbete (Burton & O'Toole 2005a, Burton & O'Toole 2005b, Burton & O'Toole 2009, Burton 2010). Artiklarna beskriver "Acting against bullying program", som är en fortsättning på Dracon samarbetet, i skolor där dramalärare arbetar tillsammans med en forskargrupp som gör observationer. Efter avslutat projekt sker utvärdering genom att eleverna svarar på frågeformulär och blir intervjuade. Forskningsmetoden är aktionsforskning med fallstudie. Resultatet efter att eleverna deltagit i programmet visar på positiva effekter både på elevernas sociala miljö och på deras studieresultat (Burton 2010). Författarna beskriver deras metod med drama och konflikthantering som ett pågående arbete inom ramen för skolans kursplan, eftersom konflikter finns beskrivet i flera av ämnena i skolan, exempelvis: språk, historia, samhällskunskap, givetvis drama/teater (ibid s.6).

Många av de punkter som skolverket lyfter fram i sin rapport på lyckade metoder när det gäller att förebygga mobbning och kränkningar, finns beskrivna i Burton och O'Tooles forskning. Bland annat, en "hela skolan" ansats, att alla vet hur man agerar vid mobbning och att arbetet är väl förankrat hos alla elever och all personal på skolan (Skolverket 2011a, s. 13). Burton och O'Toole förespråkar "peer- teaching" det är när elever undervisar elever i förebyggande syfte, även detta i linje med skolverkets rekommendationer att "elever medverkar aktivt i det förebyggande arbetet mot mobbning" men inte i akuta konflikter eller mobbningsituationer (ibid, s. 17). I likhet med skolverkets rapport (2011a) uppmärksammar även Burton (2010) att den traditionella synen på mobbning/kränkningar relaterar till pojkar

---

⁶ Tidigare beskrivet på s. 9 i denna uppsats.

aggressivitet. Att mobbning och kränkningar tar sig olika uttryck för flickor och pojkar visar artikel: *Dramatising the hidden hurt: acting against covert bullying by adolescent girls* (Burton 2010), då ämnet är doldmobbningen eller ”covert bullying”(skulle kunna översättas som maskeradmobbing) som kan vara svårare för vuxna att upptäcka.

En hel del forskning bedrivs inom detta område, mitt bidrag blir att lyfta fram elevernas röst när de undersöker fenomenet kränkningar. Förhoppningen är att kunna tillföra en fördjupad bild utifrån barn och ungdomars vardag och att detta kan bidra till en diskussion om hur vi kan arbeta med att förhindra att kränkningar och mobbing sker i skolmiljön.

5. Metod

Uppsatsens syfte är att studera elevers tankar, åsikter och idéer om kränkningar i skolan och hur de beskriver en kränkingsfri skola. Valet av fokusgrupp gjordes då mitt perspektiv på hur man skapar kunskap är att detta sker genom socialt samspel via språket, socialkonstruktivism. Min förhoppning är att tillsammans med eleverna följa deras konstruktion av skolans sociala miljö.

Hur får man barn och ungdomar att berätta med sin egen ”röst”, utan att bara återge det som de lärt sig är rätt? Zetterqvist Nelson och Kvist Lindholm (2012) behandlar problematiken att samtala med barn om mobbning. De konstaterar att barnen använder sig av verbala strategier när de intervjuas om ett så känsligt ämne som mobbning. Barnen vill inte ta en risk att framstå som potentiella mobbare eller mobbade. Forskarna som genomförde intervjuerna märkte att dessa strategier minskade när man använde exempel i samtalen som utgick ifrån scener som gestaltats av eleverna själva eller andra elever.

Mot den bakgrunden skapar dramapedagogik möjligheter till en distans till mobbning och bildar ett underlag för barnen att närma sig frågan utan att behöva ta till en rad strategier för att skydda sig själva från att framstå som moraliskt tvivelaktiga (ibid, s. 45).

Utifrån detta valde jag att varva fokusgruppens samtal med dramapedagogiska övningar. Då dramapedagogik kunde ge deltagarna den behövliga distansen, så de kunde fördjupa sig i detta känsliga ämne.

En liknande metod finns beskriven i en artikel av Cahnmann- Taylor, Wooten, Souto-Manning och Dice (2009) som de kallar ”performative focus group”(s. 2541). Metoden utgår från ett forskningsprojekt, där de först använde sig av traditionella fokusgrupper som de sedermera utvecklade genom att komplettera med Boals forumteater, där forskaren tar rollen som joker i de scener som fokusgruppen gestaltar (s.2544). I detta sammanhang var syftet att utveckla en ”kritisk forskning inom lärarutbildning” genom att korsbefrukta vetenskap med konst. Denna hybrid har tillfört en mer engagerad, mer konkret och kritisk inläring för studenter inom lärarutbildningen, enligt artikeln (s. 2557).

5.1 En fenomenologisk ansats

Denna uppsats ansats är fenomenologisk, då fokus är att lyfta fram hur ungdomarna gemensamt formulerar sig kring fenomenet kränkningar. Så här beskrivs ett fenomen i boken, *Vetenskapsteoretiska grunder; historia och begrepp* (Molander 2003): "Fenomenen är alltså inte objekt i sig själva; de är objekt som är *tolkade* av någon" (s.123). Avsikten var att uppfånga fokusgruppdeltagarnas samtal, utan vuxenvärldens rätt och fel om kränkningar, utan deras egna tankar, frågor och konstateranden utifrån deras verklighet.

Fenomenologins upphovsman Edmund Husserl (1859- 1938) ansåg att man borde koncentrera sig på att studera och formulera "fenomenens väsen" (ibid, s.123). Hur upplever eleverna kränkningar? Det är deras formuleringar omkring detta fenomen "väsen" som är studiens fokus. Inte hur vuxna säger eller beskriver kränkningar. Rosenqvist och Andrén (2006) beskriver forskarens roll i en fenomenologisk studie så här: "Inom fenomenologin ska förförståelsen sättas i "parentes", forskaren ska helt bortse från den för att inte påverka det som visar sig"(ibid, s. 32). Fokusgrupp som metod kan hjälpa forskaren att bortse från sin egen förförståelse genom att det i denna undersökning är fokusgruppdeltagarna som ska samtala och reflektera omkring fenomenet.

Fokusgruppsamtal startade med en öppen fråga om vad eleverna ansågs vara kränkningar och följdes av en följdfråga som löd: Vad hör ni för kränkningar i skolan? Utifrån detta var det min uppgift att följa ungdomarnas samtal genom att stimulera med dramaövningar som baserades på gruppens egna exempel eller för att stimulera till fördjupad diskussion om fenomenet kränkningar.

Att förhålla sig öppen gentemot sina informanter rekommenderar Pirjo Birgerstam när man vill undersöka ett fenomen. I boken: *Skapande handling; om idéernas födelse* (2000), undersöker hon skissandets fenomen genom djupintervjuer som analyseras utifrån en fenomenologisk forskningsansats. På liknade sätt vill jag använda fenomenologin för att få syn på fenomenet kränkningar.

5.2 Urval

Mitt urval av tidigare forskning, som presenterades i uppsatsens bakgrund, bygger på längre utvärderade projekt med drama inom skolan (med ett undantag), där eleverna deltar i gestaltandet eller att lärarna har genomgått någon form av fortbildning i dramapedagogik. Samt att temat är mobbning eller kränkningar.

I sammansättandet av en fokusgrupp valdes att undersöka en grupp flickor. Detta för att balansera forskningen inom området mobbning/kränkningar, som oftast har lyft fram pojkars situation inom området. Eftersom metoden innebar att fokusgruppen även skulle gestalta genom dramaövningar i sitt undersökande av fenomenet kränkningar. Valdes flickor som har erfarenhet av dramapedagogiska övningar, så att inte detta moment skulle innebära otrygghet som kunde inverka hämmande på resultatet, om det exempelvis var första gången de skulle agera inför varandra. Wennerberg och Hane (2000) räknar upp olika förutsättningar för att skapa en bra fokusgrupp, varav "trygghet i gruppen" är en (s. 118). Även utifrån trygghetsaspekten, valde jag flickor som för mig är kända eftersom de deltagit i

drama/teatergrupper med mig som ledare. De är trygga med mig och vana att gestalta genom dramaövningar. Nackdelen kan såklart vara att de vill vara mig till lags. Men eftersom avsikten var att forska tillsammans, de visste att jag inte hade några givna svar, utan intresset var deras upplevelser och vad de ville visa oss vuxna i skolvärlden. Därmed låg fokus på ett framåtperspektiv, vi visste inte var vi skulle landa. Maria Andrén beskriver en arbetsform som hon kallar ”den gemenskapande handlingen”(2008), denna passar in på hur jag handlade som samtals- och dramaledare i denna fokusgrupp. ”Den gemenskapande handlingen kan beskrivas som en improvisatorisk handling. Den särskilda spänning som ligger i att inget är bestämt på förhand utan att det som blir skapas genom var och ens insats (Andrén 2008, s. 97).

5.3 Forskningsetiska överväganden

Nackdelar med fokusgrupper kan vara att dominanta personer tar över diskussionen eller att grupptricket gör att vissa åsikter gäller (Wibeck 2000, s.121). Även svårigheten med anonymitet och att information kan läcka ut, bör vägas in innan man väljer metoden (ibid, s. 115). Självt anser jag att detta bör tas i beaktning, speciellt när det gäller barn och ungdomar och man inte vet vilka konsekvenser det kan få i deras vardag. Även Wennerberg och Hane (2000) tar upp detta. ”Man behöver som initiativtagare till fokusgrupper noga fundera över om de som ställer upp kan riskera att tänkas ta skada av själva diskussionen ”(s. 112). Eftersom deltagarna i fokusgruppen är minderåriga, har ett missiv (bilaga 1) skickats till vårdnadshavare för information och godkännande. Samt att de deltagande i fokusgruppen tillsammans med mig skrivit på ett kontrakt (bilaga 2) där vi lovade att det vi samtalar om ska behandlas så att ingen ska kunna koppla uttalanden till en viss person. Min del av kontraktet är att deltagarna får läsa igenom fokusberättelsen innan uppsatsen läggs fram för opponering och att inga namn förekommer i materialet, att inga specifika exempel på situationer ges där deltagare skulle kunna identifieras, utan att jag presenterar en gemensam berättelse för att garantera deltagarna konfidentialitet. Ljudupptagningen från fokusgruppen finns i säkert förvar hos mig och behandlas utifrån Vetenskapsrådets rekommendationer av forskningsmaterial (Vetenskapsrådet 2011).

Problematiken där grupptrick kan bli rådande i en fokusgrupp kan vara förödande då ämnet är av känslig art som mobbning/kränkningar. I och med min profession som pedagog anser jag mig vara väl förberedd för att motverka detta. Eftersom detta arbetssätt alltid planeras så att alla deltagare ska känna sig trygga och få ett utrymme i gruppen att uttrycka sina åsikter och tankar. Till exempel genom att skapa en trygg miljö och att använda sig av en tydlig samtalsgång. Samt att samtalen och gestaltningarna utgick från vad deltagarna hört eller sett och inte behövde vara egna erfarenheter av att blivit kränkta. Intentionen var att planera fokusgruppens träffar utifrån ”en ”god” handlingsorienterad design”(Wennerberg & Hane 2000, s. 122). Wennerberg och Hane redogör för Alice M Homers råd inför undersökningar med hjälp av fokusgrupper: ”En bra handlingsorienterad design gör det istället tvärtom möjligt för alla berörda att påverka och befrukta en process och därmed generera bättre data”(s. 118). Detta var ambitionen och förhoppningsvis nåddes den genom att fokusgruppens uppgift var att tillsammans formulera nya möjligheter för att förhindra kränkningar genom positiva scener.

5.4 Genomförandet

Två träffar genomfördes, första träffen inleddes med en presentation av mig som samtalsledare och vad vi skulle samtala om. En kort runda där deltagarna fick presentera sig för varandra och berätta något kort om sig själva. Vi inledde med en brain-storm om allt deltagarna anser är kränkningar (obs! det behövde ej vara egna erfarenheter, utan sådant som de hört eller fått berättat för sig eller sett på sociala medier), detta antecknades på stort papper som alla såg. Med utgångspunkt från anteckningarna undersökte gruppen vidare genom dramaövningar utifrån situationer där dessa kränkningar finns, genom skulpturer, improvisationer m.m.

Träff två: utgångspunkten var materialet från träff ett, som jag sammanställt och presenterat för gruppen. Kände de igen vad vi pratade om? Denna träffs tema blev hur ungdomarna formulerade sig kring hur vuxna i skolmiljön kan förhindra/ stoppa kränkningar. Vi började med samtal som ledde vidare till gestaltningar av olika situationer. Samtalet utgick ifrån fokusgruppens intressen men för att hålla sig inom forskningsområdet så använde jag min planering som guide men som givetvis förändrades beroende på hur samtal och gestaltningar löpte under träffarna (bilaga 3).

Så här blev det: en gestaltande fokusgrupp med fem flickor i årskurs 6, från tre olika skolor men med gemensamt intresse för teater/drama. De känner varandra med ett undantag där två träffas för första gången. Fyra av dem har tidigare gått i samma skola, varav en under en kortare period. Samtalet genomfördes i en lokal som är bekant sen tidigare, för fyra av deltagarna, mellan 15:00–17:00. Samtalet löpte fritt och med lätthet, många gånger föll de in i varandras tal, oftast för att fortsätta på samma ämne. Men ibland för att åsikter gick isär. Vid den andra träffen var vi mer uppe på golvet och varvade samtal med gestaltningar.

Ljudinspelning: 1 tim 35 min, då de flesta scener vi arbetade med innebar en förflyttning och att inte inspelningsutrustningens räckvidd täckte detta. Men anteckningar med stödord utifrån kroppsspråk, roller och repliker finns dokumenterat. Det inspelade materialet är transkriberat och eftersom barnens röst ska bli en enda, så kodas barnen med ett b (barnen) och jag som samtals- och dramaledare med ett v (vuxen) i transkriberingen.

5.5 Analysmetod

Utifrån det transkriberade materialet sorteras informanternas samtal in i stycken som berör uppsatsens frågeställningar:

- Vilka föreställningar har elever om kränkningar i skolmiljöer?
- Hur formulerar de sig omkring begreppet kränkning?
- Hur ser deras drömscenario ut om en kränkingsfri skola?
- Hur tror de att vi når dit?

Materialet är avkodat för att ingen individ ska gå att kopplas till ett visst uttalande samt att alla exempel på situationer som återges plockats bort, då även dessa skulle vara möjliga att koppla till vissa individer. Ambitionen är att presentera en text som ligger nära hur fokusgruppen uttrycker sig eftersom syftet är att få syn på deras formulering av fenomenet kränkningar. Under fokusgruppens träffar är deltagarna medforskare i det avseendet att de

reflekterar över sina egna uttalanden och gestaltningar och därigenom skapar kunskap genom socialkonstruktion. Denna kvalitet är viktig att lyfta fram och därför presenteras resultatet som en monolog, en teaterform där endast en person talar: ett koncentrat av dessa elevers gemensamma tankar, åsikter och idéer om kränkningar i skolan som en löpande text. Direkta citat från fokusgruppsdeltagarna är insprängda i texten för att visa på informanternas ordval. Dessa är omringade av en bearbetning av transkriberingen för att föra berättelsen framåt.

Nästa steg var att analysera resultatet. Vad säger informanterna i fokusgruppen? Eftersom syftet är att studera elevernas åsikter, tankar och idéer omkring fenomenet kränkningar så fortskred analysen genom att dels sortera uttalanden som återkom flera gånger och dels de som stack ut genom att fokusgruppen konstruerade nya vinklingar eller de som direkt anknöt till mobbning och kränkningar. Till slut kom jag fram till tre teman:

1. ”Men vem är jag?”: här samlas uttalanden från informanterna av existentiell karaktär.
2. ”Varför blev det så?”: fokusgruppen börjar ställa frågor till sitt eget handlande och andras.
3. ”Till alla vuxna i skolan”: situationer, idéer och åsikter som berör vuxna i skolans värld.

Dessa teman anknyts till tidigare forskning inom området mobbning och kränkningar samt till forskning där dramapedagogik används i förebyggande syfte.

Analysen utgår ifrån den modell som Pirjo Birgerstam beskriver i sin bok: *Skapande handling: om idéernas födelse* (2000). För att se eventuella ledtrådar beskriver Birgerstam, hur man kan få fatt på fenomenet genom att förhålla sig öppen och intuitiv till materialet. ”Det är något som man genom noggrant sökande, iakttagande genom inlevelse, eftertanke och tolkning i olika spiralformade faser efterhand kan komma till klarhet över”(ibid, s. 19). I boken beskriver Birgerstam åtta stadier i analysprocessen som är en ”fenomenologisk forskningsansats”. Analysen i föreliggande arbete följer inte alla steg, utan inriktas på ”indelning i naturliga avgränsbara betydelseenheter” (ibid, s. 204) vilket resulterat i de tre ovan nämnda temana. Ansatsen är att undersöka fenomenet kränkning men analysen är inte fenomenologisk, utan en dekonstruktion för att göra elevernas resonemang omkring kränkningar i skolan tydligt. Analysen är en den ”konservöppnare” som beskrivs tidigare under rubriken *socialkonstruktivism*, i detta sammanhang med uppgift att kritiskt granska vuxnas roll i skolmiljön utifrån elevernas samtal om kränkningar. Det är framförallt Birgerstams perspektiv byten i analysprocessen som överensstämmer med denna analys. ”Man växlar i olika faser mellan intuitivt och rationellt förhållningssätt, helhets- och delperspektiv, inifrån- och utifrånperspektiv flera gånger under arbetets gång”(ibid, s. 198).

6. Resultat

Det mesta av fokusgruppens samtal kretsade kring deras föreställningar om vad som är kränkande och hur det sker. Först och främst vad man kan få höra och även det som inte sägs, men är kränkande handlingar. Flickornas resonemang handlar till stor del om olika gruppkonstellationer, vilken status man har i dessa och hur det fungerar. De pratar om att vara

populär, hur man blir det och om att vara sig själv. Det handlar om att sätta sig själv i relation till sin omgivning och därigenom veta vem eller vad man är.

Efterhand kommer samtalet mer och mer gå in på konkreta situationer där kränkningar och mobbning sker. Flickorna undersöker både genom samtal och genom att gestalta hur det är att kränka samt att ställa frågor till sina egna slutsatser eller erfarenheter. Detta är de övergripande teman till och med avsnittet som börjar med scen två. Här berör fokusgruppen frågeställningarna om hur en kränkingsfri skola kan se ut och vad som behövs för att nå dessa mål. Fast omvänt, deras samtal och gestaltningar handlar om vad vuxna i skolan inte gör eller vad de gör, men som inte fungerar enligt flickorna.

För att ge en bild av hur deras undersökningsprocess gestaltades; utifrån deras tankar, frågor, åsikter, formuleringar och dramatiseringar, får den fiktiva roll som skapats utifrån fokusgruppdeltagarna tala fritt utan avbrott. En fortsatt analys kommer under nästa rubrik: *Resultat analys.*

6.1 Fokusgruppperättelse om kränkningar

Fem flickor i årskurs 6, samtalar och gestaltar omkring temat kränkningar. Här presenterat som en röst och kan med fördel läsas som en monolog av en flicka som filosoferar om hur det är att vara 13 år i dag någonstans i Sverige. Med inslag av små scenbeskrivningar utifrån de scener som gruppen gestaltade.

”Vad ful du är!” Det är något som man kan få höra, en bedömning av hur ens kropp ser ut. Kränkningar handlar oftast om hur man ser ut. Eller som att någon reagerar olika på samma sak, blir glad när en säger något och arg eller sur när en annan säger samma sak. Då känner man sig också kränkt.

Ibland är det så i filmer att de som är populära snygga och de som blir mobbade överviktiga. ”Är det då att man känner att man är så själv, att man inte är nöjd med sig själv, då blir det ju ännu mer att man stärker det, för att det känns som att det är fel att vara så”. Filmer kan bilda en verklighet som inte är sann. Det kan också vara så att det finns de personer som är jättesmala och går runt och säger att jag vill aldrig bli tjock eller att vad tjock jag är, fast den är smal. Då tänker man på hur de ser på mig som kanske inte är så smal, man jämför sig med andra hela tiden. En del säger så där för att de vill ha bekräftelse och uppmärksamhet hela tiden. Om jag då skulle vara orolig för en kompis som kanske är för smal, orolig för att hon har anorexia men hon säger att hon är tjock. Vad är jag då! ”Kränkningarna går som i en cirkel hela tiden”, cirkelkränkning skulle det kunna kallas.

Det är killarna som påverkar det här hos oss tjejer. ”För killar tycker om snygga och smala tjejer, tänker man i alla fall i vår ålder, och då blir man så där att man måste fixa till sig om de visar någon tjej på Instagram⁷ till exempel, men gud, jag ser ju inte ut som dom.”

Jag tror att tjejer kränker med hur man ser ut men även killar använder utseendet för att mobba varandra. Killar använder sig av att säga att någon är ”typ ful” eller knäpp bakom ryggen på någon. ”Det kan vara så att när vi tjejer pratar så håller alla med om att det är

---

⁷ Socialt nätverk för delandet av fotografier.

taskigt att göra så men sen kan någon populär tjej hålla med killarna, bara för att inte tappa sin position liksom. Det är som om de vill vara någon annan för att bli populära, fast egentligen känns det som om man borde få lägre rang i klassen när man håller på så. De som verkligen vågar säga vad de tycker borde vara mer populära. Men det är killarna som ger någon en position, vad man är”.

Det handlar om vilka killarna hänger med, de tjejer som de tycker är snygga kan få en högre status. Sen kan det vara så att killarna skiftar efter en vecka, då åker de där tjejerna ner och några andra lyfts upp i sin status. Vi tjejer kan ju påverka detta genom att använda och försköna oss med smink, ”om till exempel jag skulle gå i foundation, mascara, eyeliner och sådant en dag och bli snyggare, då skulle jag få högre status”. Eller så skulle jag kunna fortsätta driva min grej fast killarna tycker det är larvigt, men om jag pratar vidare så tycker de att jag är bra som vågar. ”Man måste ju våga vara sig själv och säga vad man tycker, för att det är då man märks men vissa tjejer sminkar sig jättemycket istället så att de märks. Men det är väl det här inne(pekar mot hjärtat) som räknas, men vissa killar går ju bara på ytan”.

Flickan tar en paus och funderar på hur det är att vara kille:

Men killars status bestäms redan i förskoleklassen, för att vissa tar för sig mer redan då. De tror att de är coola för att de säger fula saker eller gör konstiga, knäppa saker som att putta ner varandra i vattenpölar. Det kan bli gruppbildningar redan då och man kan känna sig utanför och bli mobbad. Det är konstigt hur det kan bli så. När man är så liten så är det nog slumpen som avgör i vilka gäng man hamnar eller förresten finns det gäng i nollan? Jo, redan då är man i olika grupper. Men när man blir äldre blir man rankad efter utseende, hur mycket plats man tar, hur mycket man vågar och om man ”muckar” med andra. ”Håll dig borta! Det är jag som ska vara här, inte du!”

När jag tänker efter så kommer jag ihåg att redan på dagis fanns grupperingar, det var tre populära flickor som höll på att retas. Jag fick inte vara med, om jag inte gjorde antingen den ena eller den andra jobbiga hemska saken.

Ibland är det svårt att var tre tjejkompisar, man bråkar mer än om man bara är två stycken. ”Vi har bråkat två gånger och då blir den tredje ensam men när man är två är det inte samma sak man blir inte ovänner lika ofta, för då är man bara två och vem ska man vara med då”. Fast det kan vara mycket roligare att umgås flera stycken, det blir fler åsikter och roligare att prata. Det vore ju bra om fler av tjejerna kunde umgås med varandra för om exempelvis de man är kompis med, skulle flytta eller bli sjuka, då blir man ju ensam. ”Ja, det är det som är det enda problemet, annars behöver man ju inte så många”. Och om en kompis blir kvar ensam och hon försöker komma in i ett annat kompisgäng, för att hon inte har någon att vara med, då kunde ju de ta det på fel sätt, som att hon bara vill vara med dem för att hennes andra kompisar inte är här och då skulle de kunna mobba ut henne.

Cirkelkränkning igen, på något sätt.

Det var roligt när vi var yngre och lekte lekar där alla tjejer var med och även en del killar. ”Då var vi alla tjejer i klassen, för då hade vi inte kommit in i puberteten och ville se bra ut, då lekte verkligen alla för att det var kul!” Men nu tycker många att det är pinsamt att leka. ”Man kan tycka att det är pinsamt men någonstans längst in vet man att det inte är pinsamt”.

6.1.1 Scen 1

Fem flickor leker kull, de skrattar och har kul. Men en flicka kliver ur leken, snabbt följer en annan flicka efter, de ställer sig lite vid sidan. De börjar kommentera leken nedsättande. En av flickorna som leker försvarar leken och säger att det är kul. De leker vidare. Hotet tättnar från flickorna som klivit ur leken, en till flicka ansluter sig till dem. De tre spränger sig aggressivt mellan de två kvarvarande lekande flickorna. En av lekflickorna försöker lekfullt kulla en av de arga flickorna, som fräser: -Vad gör du? Rör mig inte! Du är ju äcklig! Den näst sista lekflickan går ur leken, en flicka ensam kvar.

Men det konstiga är när alla leker en lek på rasten och kommer tillbaka till klassrummet, då är grupperingar och mobbning tillbaka, vad händer egentligen? ”Vi tyckte det var jättekul men så fort vi slutade leka var det en person som blev jätteredad, fast vi nyss lekt. Så fort vi kom tillbaka till klassrummet så var hon som en utomjording för oss, hon blev mobbad och det var konstigt för vi hade ju kul ihop”. Sen kan det vara så att en lek som fungerar bra en dag, men dagen efter väljer den tjejen med hög status att inte vara med och då vill några andra vara coola så de säger att det är pinsamt att leka. Men vi fortsätter att leka, för vi tycker det är kul. Men man tänker: har jag gjort något fel? Eller att det här inte känns bra, för om en person slutar leka så kan ju alla ens kompisar också sluta, de kommer kanske tycka att jag är jättetöntig som fortsätter leka. ”Man är rädd att bli av med en kompis, att man inte får vara med henne för att man inte är populär längre, utan att man typ har lägre rang, man blir rädd att förlora sin status”.

Som i den här scenen vi gjorde, i den rollen med flickan som slutade leka och blev taskig. ”Vi var ju bara två och de var fler, då kändes det som om vi var ensamma och det var de som hade makten, då måste vi försöka göra det jämt och när det bara är en kvar, då har vi makt. Jag, i den rollen, hade varit beredd att gå långt för att såra de som lekte”.

Ibland kan man irritera sig på om man själv har tråkigt och andra har kul. Det kan vara skönt att få en reaktion. Precis som när man retas med sina syskon eller de retar en själv. Vi blir kränkta av våra syskon men det är inte samma sak, ingen får ju veta det och man vet att ens syskon finns där hela livet och tillslut blir man vänner igen. ”Men en kompis kan ju försvinna så här!(knäpper med fingrarna)”.

6.1.2 Scen 2

Två experter på förebyggande mobbningsarbete är på besök i en skola. Två lärare sitter i lärarrummet, de dricker kaffe och äter tårta. Experterna förklarar sitt ärende och börjar komma med goda råd. Lärarna avbryter otrevligt och säger att de inte behöver någon hjälp. Experterna ber lärarna följa med ut på skolgården, där det är fullt slagsmål mellan barnen. Lärarna tittar över barnen och bedyrar att vår skola är så bra och att här leker barnen bara en ny lek. Experterna ber

lärarna lyssna, men lärarna bara snäser av med att mobbning inte finns på vår skola, de undrar vad det är experterna vill egentligen. Experterna säger upprört att ni lärare måste vara mer närvarande. Svagt hör man ett av barnen kvida på hjälp. En av lärarna tänker: Vår skola måste vara den bästa. Alla måste tro det!

Jag tror inte vi har några rastvakter på vår skola! Eller förresten ”Vi hade massor av rastvakter förut men nu sitter de inne och dricker kaffe och kakar tårta på rasterna”. Någon gång kan det vara så att det är frivilliga rastvakter som inte känner barnen, alltså inte jobbar på skolan och de säger inte till för att de fattar inte när man bråkar, de tror att det är lek. ”De vuxna sitter bara inne och tror att allt är okey för att det är lågstadiet, de tänker att vi kan kolla en gång och sen är det lugnt, men det händer saker som de inte fattar”. En gång blev en yngre elev påhoppad och nerslagen av äldre elever, jag såg det. Vi var många som såg det. ”Jag blev så chockad så jag kunde inte springa och hämta någon, men så var det någon annan som sprang och hämtade någon, alltså det var jättläskigt”.

Man kan känna sig kränkt av lärare också. Som till exempel genom gruppindelningar som man förstår utgår ifrån ens kapacitet, en idrottslärare som delar upp grupper utifrån de som har bra kondition och de som har dålig kondition, eller när alla förstår att de som går iväg nu för att göra nationella provet är sämre i matte än de som stannar kvar. Då jämför man sig igen med andra.

Jag kom att tänka på det här med att man hamnar i olika grupper. I min klass är vi flickor uppdelade i mindre gäng och vi har ofta konflikter, vår lärare kom med ett förslag att vi skulle umgås en timme i veckan, sitta och prata eller spela kort. Men det rann ut i sanden, det blev inget av det. Jag tror att det skulle ha blivit bättre om vi lärde känna varandra. ”Men det hände inte något, vår lärare typ struntade i det”. Det kanske var lika bra, för jag tror å andra sidan att det där med tjejsnack inte leder till något, eftersom vi är uppdelade så känner vi inte varandra, vi har inget att säga varandra. ”Vissa i vår klass säger inte ett ord till varandra, det är lite mystiskt”. Faktiskt känns det ”som det inte finns någonting som de vuxna kan göra, även om man pratar så hjälper det inte”.

Fast jag har hört talas om när tre flickor i förskoleklassen fick lära sig att leka med varandra, för att de hela tiden hamnade i konflikt med varandra. ”Alltså lärarna hjälpte dem”. Och de är fortfarande kompisar fast nu går de på mellanstadiet. Så om man lär sig leka tillsammans tidigt så kanske det går.

Om jag blir osams med någon nu och de vuxna vill att jag ska ändra på mig men jag inte vill det själv, då kan den vuxna inte göra någonting alls åt saken. Man vill inte bli vän med sin ovän. För ibland försöker lärarna att para ihop personer som är osams. Som till exempel jag skulle aldrig kunna göra samarbetsövningar med personer som jag har konflikt med, bara för att det ska bli bättre. Om inte anledningen exempelvis är att vi tävlar, då skulle jag kunna jobba tillsammans. ”Om det bara är för att reda upp problemen, då säger jag så här: det kommer inte att funka. Men om det är att till exempel springa runt med en grej runt foten och hoppa över saker, då det är en tävling, då gör jag det för då handlar det inte om att bli vänner”. Fast om det var riktigt allvarligt, som att ”jag slog en person eller mobbade, då skulle det hjälpa att man snackar med sin mamma och pappa”.

Man behöver inte alltid lösa alla konflikter, få alla att vara vänner! Men jag tycker att man ska kunna respektera varandra.

Jag kan inte låta bli att tänka på det. För det värsta jag vet, det är när lärare försöker para ihop personer som inte kommer överens eller att man får sitta bredvid någon som är stökig för att de ska bli lugnare eller med någon som inte är på samma kunskapsnivå som en själv. ”Det känns som att lärarna vill att vi ska lära de som inte kan. Då får vi inte en chans att visa vad vi egentligen kan när vi jobbar med sådana som är sämre, inte för att vara taskig mot dem, men (tystnar)”.

6.1.3 Scen 3

En scen där två flickor totalt fryser ut den tredje som sitter och väntar på att få vara med. Till slut söker hon hjälp hos de flikande lärarna. De försöker reda ut situationen mellan de tre flickorna. De två antagonisterna ler och bortförklarar allt med att protagonisten har missförstått allt, hårda blickar, mjuka röster, till slut tar den utfrysna flickan tillbaka allt. Och lärarna suckar nöjt att det var skönt att se att de är vänner igen.

Många olika lösningar prövas för att bryta den här situationen: lärarna är ute på rasten, men det hjälper inte mycket eftersom allt går att förklara som missförstånd och lek. Läraren försöker ge förslag på andra som flickan kan leka med, det kan kännas konstigt och man vill inte veta att det är arrangerat. Läraren presenterar en gemensam planerad aktivitet innan det ringer ut till rast, vi enas om att detta är den bästa lösningen, just nu.

”Nu är det försent att göra något åt saken man får byta skola eller den som mobbar får byta”.

Så där vill jag inte ha det! I min önskeskola vill jag att det är så att om man blir mobbad så vill man inte prata i grupp, utan ensam med läraren. Sen så tror jag att det i min drömskola skulle finnas två eller tre lärare i varje klass, så att man kunde dela upp i en tjejgrupp och en killgrupp. Då skulle man kunna koncentrera sig bättre, eftersom killarna ofta stör och då ”behövde inte de coola tjejerna imponera på killarna, för då kunde de vara sig själva också”. En annan idé är att blanda tjejer och killar och välja grupper utifrån intressen som man har. Viktigt är, tycker jag, att man borde själv få bestämma med vilka man ska göra grupperbeten med eller när man ska arbeta två och två. ”För att alla lärare säger så här: det är för att ni behöver samarbeta bättre och om ni gör så att ni samarbetar med olika på lektionerna blir ni bättre på det. Men egentligen märker man ju att det går bättre om man får samarbeta med den man vill!”

Jag tror att det skulle vara lättare att prata med lärarna om de var lite mer som ”ungdomar och att man gjorde en massa roliga övningar tillsammans, var mer aktiva”. Tänk om man på något sätt kunde skapa något speciellt, jag vet inte riktigt hur jag ska beskriva det (tänker)jo, kanske så här: ”Jag tycker att det borde finnas en dag då alla kan vara sig själva som när man var mindre, inte som nu när man kan märka att en del inte är sig själva”.

Flickan vänder sig mot publiken och säger med klar tydlig röst:

Till sist vill jag ge er ett råd. Det gäller att skaffa sig ett bra självförtroende så att man kan ta kontakt med andra om man blir ensam och att verkligen våga bara vara som man är även osminkad, det kan kännas helt okey. Att kunna göra något själv åt sin situation. ”Jag bestämde mig för att inte vara osäker längre, att klä mig som jag vill, att vara som jag är”.

7. Analys

Syftet med uppsatsen är att studera hur elever samtalar om fenomenet kränkningar. Vad säger flickorna? Först presenteras en översikt hur samtalet framskred, för att följas av tre teman som återkopplar till tidigare forskning om mobbning och kränkningar samt dramapedagogik.

1. ”Men vem är jag?”: här samlas uttalanden från informanterna av existentiell karaktär.
2. ”Varför blev det så?”: fokusgruppen börjar ställa frågor till sitt eget handlande och andras.
3. ”Till alla vuxna i skolan”: situationer, idéer och åsikter som berör vuxna i skolans värld.

Samtalet löper fritt och nuddar ibland vid något som jag uppfattar som strategier och idéer om hur man inte ska bli ensam. Hur man på olika sätt kan klara av den sociala strukturen i skolan. Det flickorna säger är att man kan leka två, lära känna många, vara cool. De mer omedvetna strategierna kan vara att skapa maktbalans genom att förminska andra för att höja sig själv. Det sista blir tydligt i en av scenerna som flickorna spelar upp. Här börjar de formulera sig om begreppet maktbalans. Frånberg och Wrethander (2011) beskriver hur detta kan leda till mobbning, utifrån sociologen Gunilla Björks (1995) uttalandanden om ” mobbning som uttryck för att skapa makt”.

Relationer är alltid asymmetriska från början och innehåller ett ojämnt utbyte av handlingsmönster vilket betyder att det handlar om att styra den andra till ett förutsägbart mönster och hålla sitt eget beteende mindre förutsägbart. Makten måste hela tiden återskapas och då blir mobbning ett adekvat instrument (Frånberg & Wrethander 2011, s.35).

Efter första scenen ändrades deltagarnas fokus mot att prova sig själva i rollen som den som kränker, genom att relatera till syskonrelationer där de känner igen sig i att både kränka och att bli kränkt. De konstaterar att ibland är det skönt att gå på någon bara för att få en reaktion. Eller som i antagonisten i scen ett, hon som var beredd att gå långt för att skapa någon form av maktbalans. I början av samtalen uttrycker sig fokusgruppen genom att markera en skillnad mellan pojkar och flickors maktutövande.

Jag tror att tjejer kränker med hur man ser ut men även killar använder utseendet för att mobba varandra (Fokusgruppen).

Flickor kränker och pojkar mobbar, kan det vara konventionerna som lyser fram där just pojkars mobbning är skolans agenda. Frånberg och Wrethander (2011) skriver så här:

Ett av problemen med det förment könsneutrala perspektivet har alltså att göra med osynliggörande av flickor. De åtgärdsprogram som föreslås som lösningar på mobbingproblematiken är heller inte anpassade till den typ av beteenden som brukar relateras till flickor (Frånberg & Wrethander 2011, s. 33).

Detta suddas ut vart efter samtal och gestaltanden fördjupar flickornas undersökande av begreppet kränkningar, till att även flickor mobbar. Detta att de först hade väldigt klar åsikt om hur det förhöll sig i början, för att vidare börja ifrågasätta sig själva och gruppens uttalanden om hur det verkligen var genomsyrade helheten av fokusgruppens sökande.

7.1 "Men vem är jag?"

I detta tema placerar jag uttalanden från fokusgruppen av mer existentiell art. Under samtalets gång kommer det upp många frågor eller konstateranden om vem man är. Det är som de själva reflekterar över det att man hela tiden jämför sig med andra, kan leda till att man också blir indirekt kränkt. Det som fokusgruppen kommer på att kalla "cirkelkränkning". Mycket handlar om hur man ser ut och utifrån detta samtal tolkar jag att massmedias och sociala mediers bilder av ungdomar är svåra att känna igen sig i.

"Jag ser inte ut som dom." "Man jämför sig hela tiden." "Har jag gjort något fel?" "Vad är jag då?" "Det här känns inte bra." "Måste fixa till mig." "Får veta vad jag är av andra." "Killar bestämmer tjejers status." "Rädd att förlora status." (Fokusgruppen)

De beskriver, att de hela tiden använder sig själva som en termometer på vem jag är, beroende på hur omgivningen reagerar på mig. Som i exemplet där en handling kan tas emot olika av samma person beroende på vem som är avsändaren.

Att någon reagerar olika på samma sak, blir glad när en säger något och arg eller sur när en annan säger samma sak. Då känner man sig också kränkt. (Fokusgruppen)

Här får de en bekräftelse på hur deras status är, om man är viktig för personen i fråga eller ej. I detta som beskrivs kan det finnas en öppning för det som kallas "dold mobbning", där samma ord men med ett helt annat kroppsspråk kan leda till grova upplevelser av kränkning. Självklart kan det finnas en betydelse i att dessa flickor är i början av sin ungdom, de söker en ny identitet, de är verkligen i mellanrummet mellan barn och ungdom. Men de resonerar väldigt medvetet om vilken status man har i en grupp och vem som bestämmer detta.

Utifrån dessa uttalanden kan man förutse en grogrund för kränkningar, då en allt för snäv norm finns för hur flickor ska vara. "Konsekvenser av att det finns begränsande normer är bland annat diskriminering och känslor av utanförskap" (Skolverket 2011a, s. 202). Risken finns att detta blir vardag i skolmiljön, att ingen reagerar eller ifrågasätter dessa vardagliga kränkningar. Detta blir exempel på hur mobbning kan konstrueras socialt. "Upprepning och kollektiv uppbackning fungerar som en bekräftelse på att de uteslutande och kränkande handlingarna är motiverade, förklarliga och rättfärdiga" (Frånberg & Wrethander 2011, s.67). Viktigt i det förebyggande arbetet är även att se på hur samhället omkring påverkar exempelvis bilden av hur flickor ska vara, se hur det även påverkar skolansmiljö.

Men en tydlig motbild finns, som kunde kallas: *här är jag!* Här ger flickorna kraftfullt uttryck åt ett mer ställningstagande håll, där de tar tydlig ställning för sin egen person, oftast i uttalande där de positionerar sig mot de vuxna.

”Jag vill inte!” ”Jag vet längst där inne.” ”Vill visa vem jag är.” ”Låt mig visa vad jag kan!” ”Inte behöva imponera.” ”Krymp mig inte!”(Fokusgruppen)

Uttalanden av denna karaktär kommer in efter att vi har samtalat och gestaltat ett tag. Genom exempel på vad som inte fungerar av det vi vuxna gör för att förhindra kränkningar i skolan och som ett konstaterande av vad de faktiskt själva gör för att stärka deras egen identitet. Det som vi avslutar träff två med, var om det fanns något som de ville tillägga. Svaret kom direkt, ”skaffa ett bra självförtroende”, nu efteråt när jag går igenom texten gång på gång, blir ungdomarnas samtal, tankar och gestaltningar tydlig. Först uttrycker de säkra påståenden, sanningar om hur det förhåller sig. Vartefter börjar de ställa mer frågor till sina egna uttalanden och berättelser, för att avslutningsvis skapa nya sanningar, som i detta fall att ta saker och ting i sina egna händer.

Jag bestämde mig för att inte vara osäker längre, att klä mig som jag vill, att vara som jag är. (Fokusgruppen)

7.2 ”Varför blev det så?”

Varför leker vi först och sen så mobbar vi, vi hade ju kul? Hur kan det bli så här? Dessa frågor dyker upp när fokusgruppen börjar samtala om hur roligt det var med lekar där alla var med. Oftast relaterat till när de var något yngre. När de berättar om dessa situationer så slappnar de av, skrattar, avbryter varandra och flikar in egna upplevelser. Utifrån detta kommer egna reflektioner om när leken tar slut och relationerna till varandra förändras.

Vi tyckte det var jättekul men så fort vi slutade leka var det en person som blev jätteredad, fast vi nyss lekt. Så fort vi kom tillbaka till klassrummet så var hon som en utomjording för oss, hon blev mobbad och det var konstigt för vi hade ju kul ihop. (Fokusgruppen)

Om detta att reflektera över sig själv genom forumspel beskriver Agneta Josephson så här: ”Att arbeta med kränkningar på detta sätt är att försöka göra det möjligt att få syn på den egna tankestilen och hur den ibland behöver förändras”(Josephson 2011, s.105). Att få syn på hur man själv har tänkt eller handlat i en situation kan ge en riktig aha- upplevelse och starta egna tankekedjor om hur man skulle kunnat handla annorlunda.

Här är en viktig vändpunkt, ingen har något svar på varför det blir så som beskrivs ovan om leken som en mobbingbefriad zon, detta känner alla i fokusgruppen igen. Leken som motpol till mobbningsituationen. Värld att undersökas mera!

Jag vill även lyfta fram den totalt motsatta bilden där leken kan användas som redskap för mobbning, det som kallas dold, indirekt eller maskerad mobbning, något som i litteraturen ibland refereras till som ”flickmobbning”(Frånberg & Wrethander 2011, s.34). Under den andra fokusgruppträffen skapade flickorna en scen där detta blev tydligt. Det var första gången den formen av mobbning/kränkning kom på tal eller gestaltades. Ingången till dessa scener var att var och en fick regissera en scen där lärare inte ingriper mot mobbing/kränkning. Ett förslag var denna scen, de spelade om den många gånger för att undersöka vad vi vuxna kan göra, men inget gick. Den ”maskerade mobbingen” fortsatte. De fick inte riktigt grepp om hur det skulle gå att förändra. Tillslut enades de om ett förslag där läraren förekom klassen innan rasten och presenterade en gemensam, lärarledd aktivitet för alla. Det var en

tillfällig lösning som var okey, tyckte gruppen. Men en uppgiven stämning rådde och flickorna konstaterande att:

Nu är det försent att göra något åt saken man får byta skola eller den som mobbar får byta.(Fokusgruppen)

Ungdomarna i fokusgruppen visste inte hur detta kunde brytas och det är förståeligt när många känner sig maktlösa inför den här typen av mobbning/ kränkning. Hägglund diskuterar i sin rapport (1996) om pojkars och flickors olika mobbningsuttryck, utifrån makt och könsperspektiv, pojkar som användare av våldsuttryck och flickors psykosociala uttryck (ex. utfrysning). ”För att spetsa till det lite: pojkars sätt att mobba får en slags omvänd högre status än flickors”(ibid, s. 25). Kan även detta vara en anledning till att detta problem blir obearbetat? Eftersom det även visar sig att många vuxna har svårt att upptäcka och arbeta med denna problematik, är det viktigt att lyfta fram den i ljuset och göra den synlig, avmaskera den (Frånberg & Wrethander 2011, s.34). Här kan synsättet på mobbning bli avgörande, är detta mobbning? Det beror på vilket perspektiv vi har enligt Frånberg och Wrethander, som beskriver en snarlik situation mellan flickor i deras bok: *Mobbning- en social konstruktion?* (2011).

I förhållandet till den komplexitet som omger de händelser där barnen i den här studien utesluter varandra, framstår den vedertagna definitionen av mobbning som begränsad och förenklad. Det finns en uppenbar risk för att situationer där barn utesluts eller utsätts för kränkande handlingar inte uppmärksammas som problem om det inte går att definiera som mobbning, utan förklaras bort eller ignoreras (s. 83).

Just i detta exempel kan man lyfta fram Burtons artikel (2010) och de resultat den presenterar i ämnet ”maskerad mobbning” hos flickor.

It is also evident that the use of Applied Theatre strategies to adress covert bullying in schools can enable female students to develop both understanding and competence in dealing with the problem (s. 268).

Den dolda mobbningen appellerar till hela ungdomens identitetskapande på så vis att man jämför sig med andra och igenom den hårda domen mot en själv blir utanförskap ännu svårare att söka hjälp, då jag måste visa mina egna brister för att påtala situationen. Viktigt är att en mångfald av förbilder, strategier och mediabilder finns omkring eleverna för att stödja och ge alternativ till en snäv idealbild. Projektet Dracon visar på värdet av att ge eleverna ett språk, så de kan beskriva vad som händer vid dold mobbning. Dracon använder det gemensamma ”språket” för konflikthantering och teater/drama. Från en samanställning av projektet Dracon, utgiven av Malmö universitet, väljer jag att presentera ett längre citat:

Key words and concepts are shared between drama and conflict resolution. The very words *protagonist* and *antagonist* to label the main parties in a conflict derive from the Greek drama. A central element of drama is tension, and the impetus towards the final *resolution* of the tension. Dramatic action consists of *dialogue*, *opposition*, *negotiation*, *argumentation*, all employed in the drive towards resolution of tension (Löfgren & Malm (red.) 2005, s. 86).

Genom att betrakta en scen med dold mobbning kan man använda orden som användes för att beskriva konflikter och handling i de antika grekiska dramerna, för att skapa den behövliga distansen för barn och ungdomar att kunna analysera vad som sker.

Här backar jag tillbaka till citatet från fokusgruppen om att:

Nu är det försent att göra något åt saken man får byta skola eller den som mobbar får byta.(Fokusgruppen)

Ordet försent visar ändå på att det fanns möjligheter tidigare och tidigare skulle också kunna vara ett tema för något som finns som en rödtråd genom samtalet. T.ex. att göra något åt gruppbildningar redan i förskoleklass. Det är fokusgruppen bestämt övertygande om och det kan sammanfattas så här: Lär oss leka med alla och hjälp oss att lära känna varandra.

7.3 "Till alla vuxna i skolan"

"De vuxna dricker kaffe och äter tårta." "De vuxna sitter bara inne och tror att allt är okey för att det är lågstadiet, de tänker att vi kan kolla en gång och sen är det lugnt, men det händer saker som de inte fattar." "Men det hände inte något, vår lärare typ struntade i det."(Fokusgruppen)

Fokusgruppen beskriver lärare i skolan som frånvarande, men paradoxalt nog även väldigt närvarande, som när det gäller att lösa konflikter mellan elever genom samtal. Att detta inte fungerar, mer än kortsiktigt, är flickorna överens om.

Det hjälper inte att prata. Man behöver inte alltid lösa alla konflikter, få alla att vara vänner! Men jag tycker att man ska kunna respektera varandra.(Fokusgruppen)

Deras förslag på hur man ska få en kränkingsfri skola är bland annat genom att beskriva en lärare som är den motsatta till den frånvarande bilden som beskrivs ovan. De vill ha lärare som är aktiva genom att "hjälpa oss att lära känna varandra" genom att göra "roliga övningar tillsammans". En önskan är att lärarna ska skapa en speciell dag för eleverna, där de får möjlighet att vara sig själva, "som när man var mindre". Lära oss att leka med varandra i förskoleklassen, för det är där alla gruppbildningar sker.

Vidare vill de ha fler lärare i varje klass, så att det finns mer möjligheter till att arbeta i mindre grupper för att få studero. Å andra sidan kan just detta med olika gruppindelningar vara en grund till att man känner sig kränkt, både från läraren och i sin egen upplevelse att bli särbehandlad. Här finns svårighet att få ihop de olika delarna av vikten att inte känna sig särbehandlad med problematiken då en gruppindelning hindrar eleven från att prestera sitt yttersta.

Det känns som att lärarna vill att vi ska lära de som inte kan. Då får vi inte en chans att visa vad vi egentligen kan när vi jobbar med sådana som är sämre, inte för att vara taskig mot dem, men(tystnar). (Fokusgruppen)

Här syns en tydlig konflikt inom skolkulturen där elevens egen prestation ställs mot värdegrundsarbetet i skolan.

Skolan som socialt rum utmärks av några drag som möjligen kan bidra till ett socialt klimat som bäddar för mobbning. /.../ Ett annat drag är att elever jämförs med varandra och betygsätts –olikheter uppmärksammas alltså och värderas (Hägglund 1996, s.23).

Flickorna i fokusgruppen vill lyckas med det de gör och de resonerar även ur detta perspektiv när det gäller att träna samarbete i klassen.

För att alla lärare säger så här: det är för att ni behöver samarbeta bättre och om ni gör så att ni samarbetar med olika på lektionerna blir ni bättre på det. Men egentligen märker man ju att det går bättre om man får samarbeta med den man vill! (Fokusgruppen)

De vill inte tränas i att lösa konflikter genom att arbeta tillsammans då det uppenbara syftet är att just de ska bli vänner. Men i tävlingar eller när samarbetet har ett annat syfte än att lösa konflikter, då samarbetar vi med alla, konstaterar fokusgruppen.

De strategier som lärare har, där man bland annat genom samtal vill förändra personers beteenden mot varandra, kritiserar fokusgruppen genom uttalandet att det inte hjälper.

Om jag blir osams med någon nu och de vuxna vill att jag ska ändra på mig men jag inte vill det själv, då kan den vuxna inte göra någonting alls åt saken. (Fokusgruppen)

”Beteenden skall ändras så att de accepteras av vuxenvärlden”(Frånberg & Wrethander 2011, s.105). Detta visar på den behavioristiska traditionen.

Min analys av fokusgruppbereättelsen lyfter fram de komponenter där flickorna genom samtal och gestaltningar får syn på och börjar ifrågasätta hur kränkningar blir till och varför man kränker. En sådan konstruktion är deras resonemang om när kränkningen skapas ur en negativ spiral, där man jämför sig med andra. Ur det som flickorna döper till ”cirkelkränkningar”, kan det som kallas dold/ maskerad mobbning växa. Även samhällets normer på hur flickor och kvinnor ska vara kan bli en öppning till kränkningar och mobbning, som redskap i den dolda mobbningen.

Kärnan av fenomenet kränkningar utifrån flickornas samtal och gestaltningar är att man jämför sig med andra hela tiden. Det är också hur det känns inom en som är kränkningens essens. Om ett syskon kränker, så vet de att de finns kvar för varandra och att allt blir bra till slut. Men i en kamratrelation är detta inte säkert. Rädslan att bli ensam samspekar med kränkningen.

Framförallt blir det tydligt genom ungdomarnas samtal att de behöver en annan, mer aktiv och lekfull, uppbackning från de vuxna i skolmiljön och att den måste sättas in tidigt, redan när man börjar skolan.

8. Metoddiskussion

Har jag fått svar på min frågeställning och är syftet uppnått genom studien? Jag anser att syftet är uppnått och att resultatet gav ett rikt material att studera. Frågeställningarna har blivit besvarade även om min reflektion är att det fanns svårigheter för eleverna att helt fritt beskriva en kränkingsfri skola. De fann inte riktigt bilden av hur det skulle vara om inga kränkningar fanns. Självklart kan detta bero på flera orsaker men här hade jag haft möjlighet att genom övningar med avsikt att bryta normer kunna styrt in fokusgruppen på fantasins väg.

Att låta elevernas egen ”röst” komma fram var viktigt i denna uppsats, har detta lyckats? Ja, det konstaterar jag eftersom flera av situationerna och reflektionerna som beskrivs, inte alltid är de moraliskt rätta. Metoden att använda sig av ”gestaltande fokusgrupp” eller dramapedagogik i en fokusgrupp föll väl ut i denna studie. Min uppfattning är att deltagarna

blev friare när de på ett lustfyllt sätt fick undersöka fenomenet kränkningar genom dramaövningar. Givetvis kunde utgången vara annorlunda med ungdomar som inte tidigare hade erfarenhet av drama men här visar både Zetterqvist Nelson och Kvist Lindholms (2012) på liknade resultat.

En dramapedagogisk ansats erbjuder ett mindre laddat perspektiv på frågor om *vad* som utlöser mobbning, *hur* det upprätthålls, och hur *involverade barn* har olika handlingsalternativ och detta på ett sätt som inte givet aktiverar ett ”rätt- och fel”-tänkande (s. 11).

I en större studie skulle man med fördel kunna fortsätta att arbeta med scenerna som fokusgruppen presenterade, utifrån metoden som artikelförfattarna till artikeln: *The art and science of educational inquiry: analysis of performance-based focus groups with novice bilingual teachers* (Cahnmann- Taylor m.fl. 2009), beskriver. Här fortsätter de att göra korta manus (trans/ script) av essensen i fokusgruppens scener, som gruppen arbetar vidare med. Som bilaga till denna uppsats finns två utkast till de scener som denna fokusgrupp gestaltade (bilaga 4). Cahnmann- Taylor m.fl. skriver om att tillföra konst till vetenskap och att detta gör det möjligt att i resultatet få med intrycken, känslorna och kroppsspråket från informanterna, samt att ställa det mot det man vill belysa i sitt resultat (ibid, s 2550). Min förhoppning är att även detta blev synligt för läsarna till denna uppsats.

Mina val av dramaövningar har varit olika beroende på samtals riktning och gruppens behov av stimulans för fortsatt utforskande av ämnet. Min ambition som samtals och dramaledare i fokusgruppen stämmer in på Andréns beskrivning (2008) av det hon kallar ”skapande pedagoger”.

Skapande pedagoger har det gemensamt att de ser den dynamiska gemenskapande handlingen som ett värde i sig själv, de försöker hitta arbetsformer som möjliggör att de medverkande kan gå in i det ”tredje rummet” (Andrén 2008, s. 104).

Så valet av arbetssätt har inte varit det traditionella inom det kritiskt frigörande perspektivet, som forumteater, forumspel, realistiska rollspel eller värderingsövningar. Utan det har innehållit improvisationer utifrån fantasiscener och med ett drömperspektiv, för att hitta nya infallsvinklingar och inte hamna i det vi redan kan. Detta kritiserar Boal i boken *Förtrollad, förvandlad, förstenad. Teater för alla* (1980). Här uttrycker han att man bör undvika drömscenario i scener som ska förändra samhället: ”/.../att en sådan modell uppfattas som ”evangelisk”, som propaganda för handlingar som är omöjliga att utföra i praktiken. Detta måste man undvika”(s.147). Min erfarenhet är att just valet av denna form av scener öppnade upp deltagarnas lekfullhet och därmed sänkte de garderna och kunde se på ämnet kränkningar ur ett mer undersökande perspektiv. Självklart kan det vara andra faktorer som inverkar men för fortsatta studier kan det vara intressant att undersöka om det krävs realistiska spel för att förändra situationer eller kan även orealistiska spel bidra till samma förändring.

Relaterat till Birgerstam(2000) uppfattar jag att resultaten är tillförlitliga. Hon skriver så här:

Man börjar få någon sorts informationsmättnad och gott underlag för den fenomenologiska analysen och tolkningen, då informationsmaterialet börjar uppvisa upprepningar, återkommande tankefigurer och röda trådar samtidigt som materialet innehåller god variationsrikedom av synpunkter och utgångspunkter (ibid, s. 202).

Under fokusgruppens två träffar på fyra timmar tillsammans, kom vi till den punkten där ämnet tog minst ett varv till, vilket gav en fördjupning men även en informationsmättnad då flickorna inte hade så mycket mer att säga. Det kan beskrivas som: att informanterna blev trötta och tysta, men nöjda. Kvarme m.fl. (2010) poängterar att fokusgrupper deltagarna är ”öppna” och ”avspända” visar på en god interaktion. Det i sin tur påvisar att den insamlade informationen är trovärdig

En reflektion är, om det hade det varit bättre att söka forskning utifrån resultatet istället för att börja söka forskning om ämnet mobbning, kränkningar och dramapedagogik. Min uppfattning är att många trådar fortfarande hänger i luften. Jag kanske hade fått relevanta svar utifrån exempelvis barndomsforskning⁸ eller andra närliggande ämnen. Även analysen kanske hade vunnit på att ha annan litteratur än den valda. Tanken var att analysen av resultatet skulle utgå ifrån en fenomenologisk ansats. Men fokusgruppens samtal och gestaltningar blev nästan en etnografisk studie eftersom jag blev en betraktare av flickornas interaktion i samtal och scenerna. Resultatredovisningen blev en monolog, något som faller under narrativ metod inser jag nu. Vikten av att få fram flickornas berättelse blev det mest angelägna och att jämföra den med tidigare forskning. Det är möjligt att jag borde använt mig av en annan analysmetod.

Även att presentera resultaten som en monolog kan ifrågasättas, vore det då inte bättre att genomföra en djupintervju med en informant. Svaret blir att det skulle bli en annan uppsats, då en individs livsberättelse inte ger den mångfald och utforskande karaktär som en fokusgrupp kan bidra med.

8.1 Slutdiskussion

Har denna uppsats tillfört något till den pågående diskussionen i dessa frågor? Och i så fall vad? Resultaten är samstämmiga med tidigare forskning inom området mobbning och kränkningar. Det som blir tydligt i fokusgruppens samtal är, att det som de beskriver och gestaltar inte alltid skulle passa in i skolans benämning för vad som är mobbning eller kränkning. Framförallt den dolda mobbning som tidigare forskning belyser som problematisk då den inte uppmärksammas. Därför är det helt avgörande utifrån vilket perspektiv skolan ser på mobbning och kränkningar. Är skolan beredd att arbeta med hela skolkulturen? Där visar flickornas samtal tydligt på ett stort behov på och det nu, så att inte fler barn och ungdomar behöver känna att det är försent, något borde ha gjorts redan i förskoleklassen för att förebygga mobbning och kränkningar.

Intressant är fokusgruppens resonemang omkring leken som motpol till mobbning. Detta ämne är värt att undersöka vidare.

Det som kan kännas hopplöst är det tydliga konflikten att skolans betygssystem motverkar ambitionen att få en miljö där solidaritet och samarbete gynnas. Är det så att dessa två är oförenliga?

---

⁸ /.../en etablerad forskningsinriktning som baseras på en lång rad av studier som visat att barndom inte utgör ett universiellt givet fenomen utan barndomens innebörder och former är präglade av både historiska och kulturella förutsättningar” (Zetterqvist nelson & Kvist Lindholm 2012, s. 16).

En fundering som har följt mig under hela arbetets gång, är att de studier som jag tagit del av inom området dramapedagogik som förebyggande metod för att förhindra mobbning och kränkningar, beskriver hur man tränar elever i handlingsberedskap. Hur man gör för att förhindra eller bryta kränkningar eller hur man tränar upp sin empatiska förmåga. Detta är utmärkta syften. Men ingen försöker hitta lösningar för att förändra själva skolan, att tänka i nya banor, hitta nya former för skolans sociala miljö. Vågar vi utmana barn och ungdomars revolutionära krafter? Eller vill vi bara förändra dem så de passar in i den färdiga skolformen?

Jag har lärt mig mycket av flickornas medforskande i fokusgruppen. Det som är direkt användbart i min verksamhet som att t.ex. lyssna mer till eleverna, låt dem vara mer delaktiga, fundera på syftet med gruppindelningar, lek mer, att själv vara mer aktiv och att backa ”cirkelkränkningen” för att få syn på vad grogrunden är för kränkningar och mobbning. Men framförallt slås jag över att dramapedagogik fungerade så väl som metod i fokusgruppen för att fördjupa samtalet omkring kränkningar. När deltagarna fick möjlighet att gå in i andra roller än de egna, vågade de undersöka både att vara kränkt och att kränka och deras reflektioner gav en fördjupad insikt om fenomenet kränkningar. Vilken fantastisk metod för forskning dramapedagogik är.

Utifrån detta ska jag låta min dramapedagogiska praktik pendla mellan fantasifulla drömscener och samhällsomstörtande forumteater. Från mikrokosmos mot makrokosmos och tillbaka. Allt för att erbjuda mångfasetterade bilder till våra ungdomar att jämföra sig med, så att de inte behöver falla in i ”kränkningsspiralen” utan se sig själva i ett sökande som blir en positiv spiral av nyskapande.

Referenser

- Andrén, Maria (2008). *Det pedagogiska övertagandet: en uppmärksamhetsinriktande studie i och genom humanvetenskaplig handlingsteori*. Diss. Åbo: Åbo akademi, 2008
- Beale, Andrew V. & Scott, Paula C. (2002). "Bullybuster": using drama to empower students to take a stand against bullying behavior. *Professional school counseling*; Apr2001, Vol. 4, www.web.ebscohost.com/ehost/delivery?vid=4&hid=116&sid 2009-04-24
- Birgerstam, Pirjo (2000). *Skapande handling- om idéernas födelse*. Lund: Studentlitteratur.
- Boal, Augusto (1980). *Förtrollad, förvandlad, förstenad. Teater för alla*. Stockholm: Gidlunds.
- Bromseth, Janne & Darj, Frida red.(2010). *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Uppsala tryck.
- Burton, Bruce & O'Toole, John (2005a). Acting against conflict and bullying, The Brisbane Drama Project 1996- 2004 – Emergent, Findings and outcomes. *Research in Drama Education* Vol.10 No.3 Nov 2005 s.269-283.
- Burton, Bruce & O'Toole, John (2005b). Enhanced forum theatre: Where Boal's theatre of the oppressed meets process drama in the classroom. *NJ: Drama Australia Journal* 2005 Vol.29 Issue 2, s.49-57.
- Burton, Bruce & O'Toole, John (2009). Power in their hands: The outcomes of acting against bullying research project. *Applied Theatre Researcher/ IDEA Journal* 2009, issue 10, s.1-15.
- Burton, Bruce (2010). Dramatising the hidden hurt: acting against covert bullying by adolescent girls. *Research in Drama Education* Vol. 15, No. 2, May 2010.
- Byréus, Katrin (1990). *Du har huvudrollen i ditt liv. Om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring*. Stockholm: Liber.
- Cahnmann- Taylor, Melisa & Wooten, Jennifer & Souto- Manning, Mariana & Dice, Jaime L. (2009). The art and science of educational inquiry: analysis of performance- based focus groups with novice bilingual teachers. *Teachers College Record* volume 111, No 11 November 2009, s. 2535-2559.
- DO (2013-02-12). www.do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Utbildning/Forebygg-diskriminering-i-skola/
- Frånberg, Gun-Marie & Wrethander, Marie (2011). *Mobbning- en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur AB.
- Grünbaum, Anita & Lepp, Margret (2005). *Dracon i skolan: drama, konflikthantering och medling*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmgren- Lind, Lotta E. Ch. (2007). *Pedagogiskt drama- i skärningspunkten mellan teaterkonst och estetisk praktik*. Lic.- avh. Linköping: Linköpings Universitet 2007.
- Hägglund, Solveig (1996). *Perspektiv på mobbning*. Rapport nr 1996:14, Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.

- Joronen, Häkämius & Åstedt- Kurki (2011). Children's experiences of a drama programme in social and emotional learning. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 25: Dec 2011.
- Josephson, Agneta (2011). *Praktisk kunskap i att förhindra kränkningar; Rapport om dramapedagogiskt arbete med vårdpersonal*. Genus och medicin institutionen för klinisk och experimentell medicin: Rapport Nr. 8, 2011. Linköpings universitet
- Josephson, Agneta(2012). *I glipan mellan en frusen vattendroppe och ett äpples gestalt; essä om yrkestillvaro som joker och forumspelspedagog*. Masteruppsats i ämnet Praktisk kunskap, Universitet i Nordland
- Löfgren, Horst & Malm, Birgitte (red.) (2005). *Bridging the fields of drama and conflict management: empowering students to handle conflicts through school-based programmes*. [Malmö]: [Malmö university, School of teacher education]
<http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/5975/drac06nov.pdf>
- Molander, Joakim (2003). *Vetenskapsteoretiska grunder; historia och begrepp*. Lund: Studentlitteratur
- Nilsson, Anette (2010). *Evaluering av projektet "kränkningar i vården"*. Genus och medicin institutet för klinisk och experimentell medicin: Rapport Nr. 6, 2010. Linköpings universitet
- O'Toole, John & Burton, Bruce & Plunkett, Anna (2005). *Cooling conflict; A new approach to managing bullying and conflict in schools*. Pearson Longman, Australia.
- Rosenqvist, Mia Maria(red.) & Andréén, Maria (red.)(2006). *Uppsatsens mystik- om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Mölnlycke: Hallgren & Fallgren Studieförlag.
- Skolverket Rapport 353 (2011 a). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011 b). *Förskolans och skolans värdegrund- förhållningssätt, verktyg och metoder*. Stockholm: Skolverket.
- Skolinspektionen. www.skolinspektionen.se/beo/ 2013-02-05
- Silfver, Birgitta (2011). *Karneval i klassrum- kunskap på hjul; en studie av elevers möten med clown analyserade med narrativ metod och poetisk etnografi*. Diss. Åbo: Åbo akademi
- Sternudd, Mia Maria F. (2000). *Dramapedagogik som demokratisk fostran? Fyra dramapedagogiska perspektiv- dramapedagogik i fyra läroplaner*. Avhandling Uppsala Universitet.
- Svaleryd, Kajsa & Hjertson, Moa (2012). *Likabehandling i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1: 2011. www.vr.se
- Wennerberg, Bengt-Åke & Hane, Monica (2000). *Forskning för praktiker; om grunderna för vetenskaplig metod och om metoderna på vetenskaplig grund*. Abonnemangsrapport 78. Mars 2000.
www.samarbetsdynamik.se/rapparkiv/rappdf/r78.pdf
- Wennerberg, Bengt-Åke & Hane, Monica (2012-01-24 www.samarbetsdynamik.se). *En utvärdering med fokusgrupper*. Samarbetsdynamik AB.

Wennerberg, Sören Barlebo (2010). *Socialkonstruktivism- positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB Upplaga 2:1.

Wibeck, Victoria (2000). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Zetterqvist Nelson, Karin & Kvist Lindholm, Sofi (2012). *Säg Stopp!- ett antimobbningsprojekt från Kulturskolan i Katrineholm. Forumteater och dramapedagogik när elever i år fyra utarbetar strategier mot mobbning(2009- 2011). En utvärderings rapport*. Forskningsrapport 2012:12. Linköpings universitet

Hej!

Jag, Eva Kronvall, studerar Dramapedagogik vid Högskolan i Gävle och håller på med min C-uppsats i ämnet. Vill du vara med i en undersökning som handlar om hur barn/ungdomar samtalar om kränkningar i skolmiljön. Det kommer att vara en fokusgrupp, en grupp med barn/ungdomar som tillsammans med mig undersöker ämnet kränkningar i skolan, genom samtal och dramaövningar. Vi träffas vid två tillfällen och ca: 1-2 timmar per träff.

Ditt namn kommer inte vara med utan materialet presenteras så att ingen av deltagarna ska gå att känna igen. All information jag får från dig kommer jag förvara inlåst så att ingen annan kan läsa den. Du bestämmer själv om du inte vill vara med längre, säg bara nej! Du behöver inte tala om varför. Om du vill får du gärna läsa igenom mitt resultat innan uppsatsen publiceras.

Eftersom du är minderårig måste någon av dina föräldrar ge tillstånd till att du är med.

Vänliga hälsningar Eva Kronvall

Har ni frågor så går det bra att ringa mig på mobil nr.

Men ni kan även kontakta min handledare Paula Larsson e-post: _____ eller telefon nr.

Jag tillåter att mitt barn.....deltar i denna studie.

Datum.....Underskrift.....

Bilaga 2.

Kontrakt mellan deltagarna i fokusgruppen.

Vi lovar att inte säga vem som sagt vad till någon annan utanför gruppen, så att ingen ska kunna känna sig utpekad eller bli skadad av det förtroende som vi ger varandra. Vi lovar att tänka efter hur det skulle kännas om det var mina ord som spreds vidare utan att jag visste om det.

Datum

Underskrift:

Jag, Eva Kronvall, lovar att i min text ska man inte kunna känna igen dig som person. Utan våra samtal och gestaltningar presenteras som en röst, blandat vad ni alla har sagt eller visat.

Datum

Underskrift:

Bilaga 3.

Gestaltande Fokusgrupp omkring fenomenet kränkningar.

Pass 1.

Vi träffas i en för deltagarna känd miljö. Alla får plats runt ett lågt ovalt bord med fåtöljer runt, alla ser alla. Vi börjar med att fika, samtidigt som jag berättar om min uppsats. Jag frågar om jag får spela in det vi gör och fotografera, för dokumentation lägger jag ut ett stort papper på bordet och med pennor till alla. Genomgång av vårt gemensamma tysthetskontrakt som vi undertecknar.

- En kort uppvärmning med snabba impro övningar
- Startar med en inventeringsrunda: Vad är en kränkning? Vad kan man höra för kränkande ord och vilka kränkningar har ni sett? Vilka platser sker detta på? Stödord antecknas på storpappret.
- Kan ni gestalta en scen hur det ser ut när en kränkning sker?
- Var är de vuxna i den situationen?
- Beroende på vad för situationer som kommer fram, så tittar vi närmare på dem. Bygger frysta bilder av hur de olika personerna förhöll sig till varandra, osv.
- Vi avslutar med en genomgång av det vi gjort och vad som står på pappret, vill någon lägga till eller ta bort något.

Pass 2.

Jag går igenom det vi kom fram till under pass 1.

- Uppvärmning genom att improvisationer.
- Diskussion om hur en kränkingsfri skola skulle vara. Var och en berättar sin drömbild.
- Provar idéerna på golvet, det får gärna vara hur galet som helst.
- Regissera en scen var där vuxna i skolan inte ingriper vid kränkning.
- Undersöker genom gestaltande vad vuxna kan göra för att skapa drömskolan.
- Avslutande diskussion, vad har vi kommit fram till. Är det någon som vill tillägga något eller ändra något.

Bilaga 4.

Scen1.

Fem flickor leker kull, har kul och skrattar. En flicka kliver ur snabbt följer en annan flicka efter, de ställer sig åt sida och betraktar de som leker föraktfullt, viskar något till varandra skrattar och går där ifrån. Tre flickor fortsätter sin lek, de två andra kommer tillbaka, ställer sig och ser på.

Antagonist 1: -Det är ju jätte töntigt!

Antagonist 2: -Försök inte smita(till de som leker). (vänder sig till ettan och tar upp sin telefon) Kolla den här roliga videon! (Skratt)

Protagonist 1: -E vi leker inte...(ändrar sig och säger bestämt)Vi leker kull och det tycker vi är kul. Låt oss få tycka det då!

Antagonist: -(de två andra flickorna skrattar) Ok, ni gör som ni vill (överlägset)skrattar...(de går ut)

Leken fortsätter, men stämningen är förstörd. Antagonisterna vill förstöra leken, deras mål är att de slutar leka, de två antagonisterna kommer tillbaka.

Antagonist 1: -Vad håller ni på med egentligen ni ser ut som barnungar.

Protagonist: -Vi leker, var med ni också (fortsätter leken).

Antagonist 1(vänd till tvåan): -Vad tror du! Det ser ju inte så kul ut precis.

(en flicka som leker tvekar och säger tyst:)-Fast jag tycker inte det här är så kul.

Antagonist 2: -Kom med oss!

Leken fortsätter med två flickor, de andra tre går åt sidan...tar liksom sats och går emellan flickorna som leker och tacklar dem aggressivt. Protagonisten försöker lekfullt kulla en av antagonisterna.

Antagonist 3: -Rör mig inte!(argt)

Protagonist: -Det e ju kul (skrattar).

Antagonist 3: -Du är äcklig!

(Den fjärde flickan går ifrån leken) Kullflickan kvar helt själv.

Scen 2.

Specialister på förebyggande mobbningsarbete på besök i en skola. Vi ser lärare i lärarrummet som fikar och äter tårta.

Expert 1: - Vi har hört att det är elever som inte mår så bra på den här skolan. Vi tänkte lära er lite om hur man kan förbättra situationen.

Expert 2: -Ja till exempel som att...(blir avbryten)

Lärare 1: -Jag tror inte det behövs. (något överlägset)

Expert 2: -Ni kan organisera för rastvakter så att eleverna känner sig trygga, att ni har ett antal rastvakter

Lärare 1: -Du, det tror jag inte behövs på vår skola.

Lärare 2: -Våra elever är de bästa, därför klarar de sig. (vänd mot lärare 1)

Expert 1: -Vi tar ett exempel, här kan ni följa med oss ut (visar med en gest att de ska resa sig o gå ut)

De är ute på skolgården.

Lärare 1: -Vad är det vi ska se här!

Två barn slåss.

Expert 1: -Här till exempel är det två elever i slagsmål

Lärare 2: -Men ni ser väl att dom bara leker!!!

Lärare 1: -Är du alldeles från vettet de leker ju bara. (vänd till experten)

Expert 2: -Här kan ni lära er att säga till(visar på barnen)

Lärare 1: -(oengagerat)Ajabaja sluta lek. (vänd till sin kollega)Men visst klarar vi oss på den här skolan utan hjälp.

En elev: -Jag fick en käftsmäll och en fläskläpp(ledsen).

Lärare 2: -Jag tycker verkligen de mår bra här(tittar över barnen)det är en ny lek dom leker och dom kan ju säga till själva om dom behöver hjälp.

Lärare 1: -Om de mår dåligt då säger de nog till.

Expert 1: -Är ni verkligen säkra på att de vågar gå fram till er, tänker inte ni på att den här som gör att de mår dåligt kan bli arg på dem?

Lärare 2: -Varför skulle det hända på vår skola?(oförstående)

Lärare 1: -(argt)Vad är det ni vill komma med?!

Experterna (tillsammans): -Att ni behöver vara närvarade!

Lärarnas tankar: de får inte komma med det där, för vår skola måste vara den bästa, alla måste tro det.

Experternas tankar: de måste ju förstå att barn på skolgården behöver hjälp och att om de inte klarar sig utan sitt fika så borde det förbjudas.

Elevernas tankar: Hjälp mig.